ESTUDIS

ANTONI MARTÍ I COLL
Notícies i comentaris d'un naufragi davant Mataró (1666)

JOSEP A. CERDÀ
Les actes inèdites de «l'Associació Artístich-Arqueològica Mataronesa»

JAUME SOLER FONRODONA
L'arquitecte mataroní Benvingut Caballol i Moreu

JOAN FLORENSA I PARÉS, Escolapi
La Confraria de la Mare de Déu de Montserrat de l'església de Santa Anna de l'Escola Pia de Mataró

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/99

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 2011

FULLS/99

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 2011

TAULA

Portada: Reproducció del segell de l'Associació Artístich-Arqueològica Mataronesa.
El segell original és conservat al Museu de Mataró.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Manel Salicrú i Puig
Joan Castellà i Oliva

Composició i impressió:
Impremta Copyrap. Tetuan, 34 - 08302 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Mataró
Institut Municipal d'Acció Cultural

Amb el suport de

INSTITUT RAMON MUNTANER

EDITORIAL

L'ASSOCIACIÓ ARTÍSTICH ARQUEOLÒGICA MATARONINA

Com consta en el llibre d'actes, conservat pels descendents d'en Josep Manén i Masó, secretari de la primera junta, l'Associació es constituí a Mataró, el 9 de desembre de 1888, en una de les aules de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, al Carreró.

L'Associació es constituïa per a preservar, conservar i difondre el que amb llenguatge actual en diríem patrimoni cultural mataroní. Era la primera vegada que això succeïa.

En formaven part totes les persones importants del Mataró d'aquell moment. El poeta Terenci Thos i Codina era el president. Hi participaven professors del col·legi de Santa Anna, com el pare Gabriel Cardona, i del col·legi Valldemia, com Josep M. Pellicer i Pagès, advocats, arquitectes, enginyers, empresaris, pintors... i molts mataronins interessats en història, art i arqueologia. Josep Puig i Cadafalch, encara estudiant d'arquitectura, era també un dels seus membres.

Cal entendre que l'Associació era en línia de la Renaixença de Catalunya, amb la qual els catalans retrobàrem la nostra història, i que aquell any 1888 era l'any de l'Exposició Universal de Barcelona.

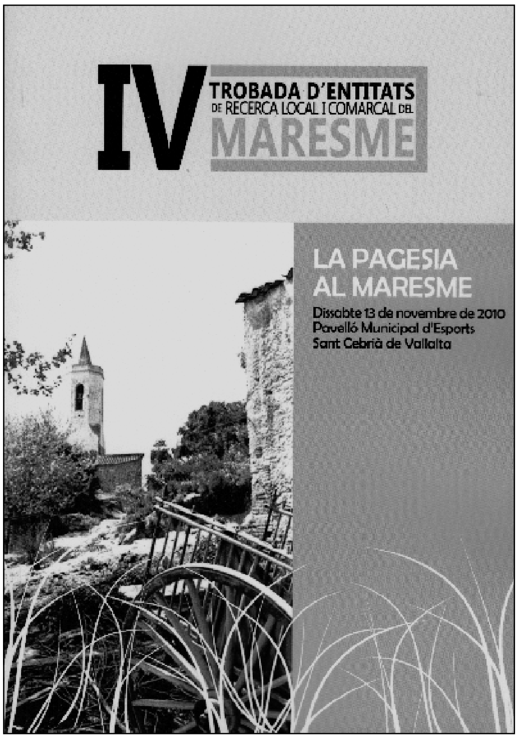
L'actuació de l'Associació durà poc temps i no sabem per què. Però el seu treball va ésser fructífer. Tant el Museu de Mataró, com el Museu Arxiu de Santa Maria ens hem de considerar hereus i continuadors de l'Associació, que creà un petit primer museu de la ciutat, a l'Escola d'Arts i Oficis, documentat per una postal de ca l'Abadal, en el qual hi havia peces que avui són incorporades tant al Museu de Mataró, com al Museu Arxiu de Santa Maria.

ACTUALITAT

JOAN BONAMUSA I ROURE, ACCÈSSIT AL PREMI ILURO 2010.

El treball «De la civitas d'Iluro a Alarona (Mataró, Barcelona) entre la Tetrarquia i els Carolingis» de l'arqueòleg Joan Bonamusa i Roure, ha obtingut accèssit al Premi Iluro corresponent a la convocatòria del passat any 2010.

El Dr. Bonamusa ha dedicat tota la seva vida a l'arqueologIa mataronina i ha col·laborat diverses vegades amb l'equip del Museu Arxiu.

QUARTA TROBADA D'ENTITATS DE RECERCA LOCAL I COMARCAL DEL MARESME

El dissabte dia 13 de novembre de 2010 tingué lloc al Pavelló Municipal d'Esports de Sant Cebrià de Vallalta.

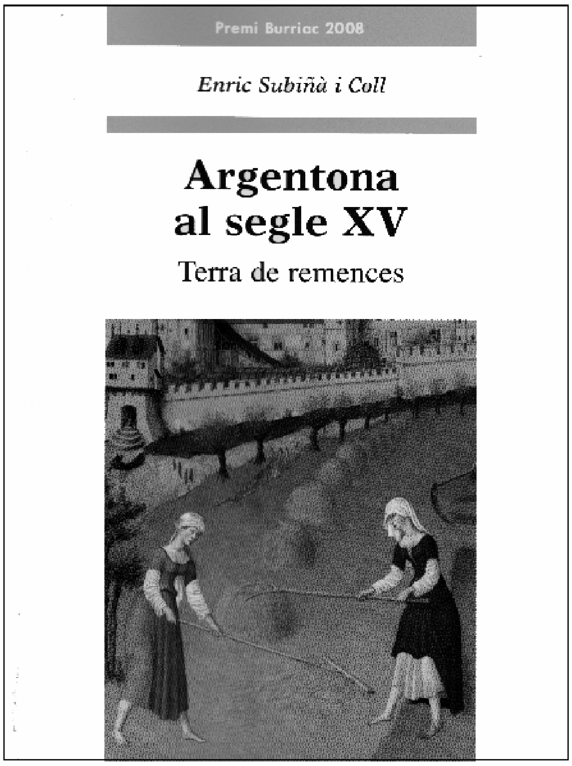
El tema monogràfic «La pagesia al Maresme » fou debatut en una ponència i tractat en les set comunicacions presentades.

Com és habitual, ponència i comunicacions s'han publicat agrupades en un volum.

PRESENTACIÓ DE LA MONOGRAFIA *ARGENTONA AL SEGLE XV. TERRA DE REMENCES*. PREMI BURRIAC 2008, D'ENRIC SUBIÑÀ I COLL

El passat dia 7 de gener, al Capítol o Saló de Pedra de l'Ajuntament d'Argentona es presentà el treball *Argentona al segle xv. Terra de remences*, obra de l'historiador Enric Subiñà i Coll, membre de l'equip del Museu Arxiu de Santa Maria i del Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell.

En l'acte, la Dra. Coral Cuadrada i Majó, professora de la Universitat Rovira i Virgili, presentà i elogià la monografia.

OBRES DE RESTAURACIÓ A SANTA MARIA

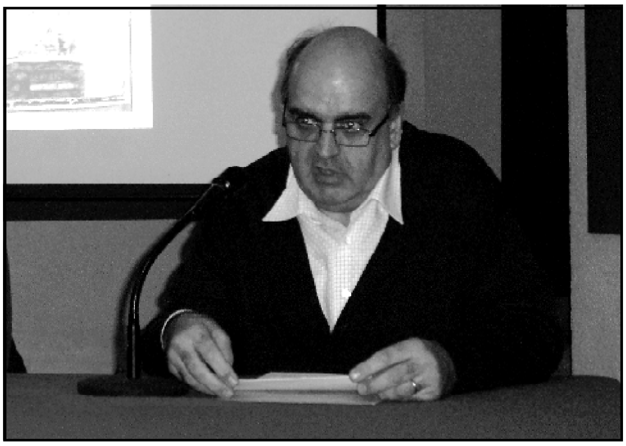
S'han acabat les obres de la cúpula de la capella de San Joan i dels terrats annexos, corresponents a la campanya de restauració 2010. Per motius econòmics han quedat pendents el recobriment de teula vidriada de la cúpula i el seu remat, i l'acabat del terrat de l'escala d'accés al cor dels Dolors.

XXVII SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

La XXVII Sessió d'Estudis Mataronins tingué lloc el passat dissabte 20 de novembre de 2010.

Les comunicacions presentades van ésser les següents:

- Aproximació biogràfica sobre el poeta d'Arenys de Munt Domènec Perramon. *Agustí Barrera*
- Manuel i Francesc Fontanals, escenògrafs de teatre i cinema i decoradors de renom. *Josep Puig i Pla*
- Joan Salvañà Casabella: un missioner mataroní a Siam. *Daniel Daví Salvanyà*
- «Sant Joan de Vilassar. Buen papel, buena impresión, excelente ilustración y mejor texto». Notes vilassarenques amb motiu de l'any Vicens Vives. *Alexis Serrano i Méndez*
- Història dels fronts de guerra republicans. *Margarida Colomer i Rovira*
- La composició política dels comitès antifeixistes del Maresme.
- El búnquer a la platja de les dunes de Santa Susanna (1938). *Jordi Amat i Teixidó*
- Els búnquers del turó de la Torre dels Encantats (Arenys de Mar). *Grup Búnquers Arenys*
- La Congregació de les germanes caputxines de la Mare del Diví Pastor i la repressió religiosa de rereguarda a Premià de Mar (1936-1939). *Ernest Gallart i Vivé*
- Homenatge fet a Antoni Fontdevila i Prat. *Josep Maria Roqué i Margenat*
- Etnografia popular en l'obra poètica de Francesc Mas i Abril (Vilassar de Dalt 1880-Barcelona 1960). *Ramon Coll i Monteagudo*
- Notícia i glossa sobre la censura d'una obra de teatre a Mataró l'any 1857. *Antoni Martí i Coll*
- Els inicis de l'Escola pública municipal de Dibuix i la implicació de la Junta de Comerç de Barcelona (1815-1886). *Montserrat Gurrera i Lluch*

El Sr. Josep Samon i Forgas, llegint la seva comunicació.
Foto: Joan Castellà Oliva. MASMM.

- De Joan Masriera, geòmetre expert, a Francisco Dalmau, matemàtic i cartògraf. *Josep Samon i Forgas*
- El paper de les institucions religioses dins el món del crèdit. *Alexandra Capdevila i Muntadas*
- El veïnat de mar de Vilassar 1594-1784: La formació d'una identitat diferenciada en vint fets. *Benet Oliva i Ricós*
- Els hipogeus a Mataró. Estat de la qüestió i darreres descobertes. *Enric Subiñà i Coll*
- Parlem de termes. *Josep Miquel Modolell i Ros*
- Els orígens de l'actual organització del territori maresmenc. *Joan Bonamusa i Roure*
- Sobre alguns vidres antics d'*Iluro* i el seu *territorium*. *Joan Francesc Clariana i Roig*
- La ceràmica sigil·lata de la vil·la romana de Valldemaria (Arenys de Mar). *Ramon Bruguera Riera*
Eugeni Burgueño Villarejo

CD *POUR UNA LARME* AMB COMPOSICIONS DEL MÚSIC MATARONÍ JOAQUIM CASSADÓ

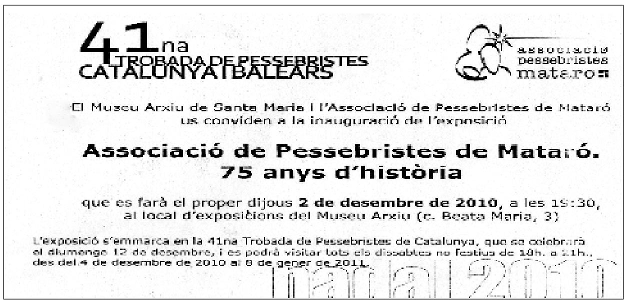
Edicions KlassicCat, d'Albert Moraleda, amb el suport de la Generalitat de Catalunya, ha publicat el CD *Pour una larme*, amb composicions de Joaquim Cassadó Valls (Mataró, 1867-Barcelona, 1926). S'hi recullen cançons i obres per a piano, interpretades per la soprano Marta Matheu i el pianista Mac McLure. La primera cançó, *Per una llàgrima*, dóna nom al disc.

L'enregistrament s'acompanya d'un llibret que situa el repertori interpretat en la trajectòria de Joaquim Cassadó i ofereix una petita biografia del compositor i les lletres de les cançons.

EXPOSICIÓ *ASSOCIACIÓ DE PESSEBRISTES DE MATARÓ. 75 ANYS D'HISTÒRIA*

Inaugurada el dijous 2 de desembre de 2010, amb motiu de la 41a. Trobada de Pessebristes de Catalunya i Balears, inclou documentació i fotografies dels setanta-cinc anys d'història de l'associació.

Muntada amb la col·laboració de l'equip del Museu Arxiu, restarà oberta fins al 20 de març.

41na TROBADA DE PESSEBRISTES CATALUNYA I BALEARS

associació pessebristes mataró

El Museu Arxiu de Santa Maria i l'Associació de Pessebristes de Mataró us conviden a la inauguració de l'exposició

Associació de Pessebristes de Mataró. 75 anys d'història

que es farà el proper dijous **2 de desembre de 2010**, a les 19:30, al local d'exposicions del Museu Arxiu (c. Beata Maria, 3)

L'exposició s'emmarca en la 41na Trobada de Pessebristes de Catalunya, que se celebrarà el diumenge 12 de desembre, i es podrà visitar tots els dissabtes no festius de 10h. a 11h., des del 4 de desembre de 2010 al 8 de gener de 2011.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

Hem d'agrair la donació feta per la Sra. Núria Canals Anglada del dibuix *Institució de l'Eucaristia* (1977), obra de Parés de Mataró.

També el donatiu d'un conjunt de fotografies descriptives de l'actuació del pintor mataroní Jordi Arenas al Santuari de l'Ajuda de Barcelona, l'any 1996. Els donants han estat Martí Gasull Avellán, fotògraf, i Josep Serra Rimblas.

I l'aportació de partitures i revistes musicals pertanyents al músic mataroní Domènec Rovira i Castellà, feta pel seu fill Josep Rovira i Viñals.

Joaquim Aguilar i Vallès va localitzar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, dins el Fons Notarial de Mataró, unes anotacions referides a un naufragi davant de la platja de Mataró, l'any 1666.

L'advocat i historiador Antoni Martí Coll analitza i explica les circumstàncies d'aquell succés.

NOTÍCIES I COMENTARIS D'UN NAUFRAGI DAVANT MATARÓ (1666)

Per l'agost de l'any 1666, davant de la platja de Mataró, aproximadament a una distància de dues milles dins el mar, va naufragar un vaixell del patró napolità Octavio Patustio. El fet va motivar diferents acords contractuals entre aquest patró i el patró mataroní Josep Mallol que van autentificar-se pel notari Antoni Pau Simon, en documents que consten al Fons Notarial de Mataró, núm. 327, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, dates de 18 d'agost i 17 de setembre de l'any 1666.[1]

Ens proposem d'analitzar l'esmentada documentació, ja que pensem que el cas pot interessar a la historiografia del Maresme, i principalment i concretament de Mataró, per diverses qüestions i motius que tot seguit considerarem.

Segons consta a la documentació, la causa del naufragi sembla ben entenedora i intel·ligible; va produir-se la nit del dia 17 d'agost de l'any 1666 «per ocasió de un gran vent y pluja ques mogué; se alborotà lo mar y en ell [...] per ocasió de dit vent y borrasca, se trobocà -o trabocà- la barca». Van sobreviure el patró i «tres o quatre mariners, y altres -es diu- se són negats». En un altre lloc llegim que a més de vent hi hagueren «trons y llamps y borrasca del mar y pluja...»

El patró va salvar-se, però li calia recuperar, si era possible, la nau i també, s'afegia, recuperar «xàrxies, arreus, mercaderies, diners...». El napolità Octavio Patustio va ser molt diligent per intentar d'aconseguir-ho, ja que, l'endemà mateix de la nit del naufragi, no es va pas adormir, ni esperar moltes hores per solucionar el cas, i va signar a aquest efecte amb el patró mataroní Josep Mallol en presència de dos testimonis, un cirurgià i un pescador, ambdós de Mataró, l'oportú contracte a la notaria d'Antoni Pau Simon.

Avancem que, després d'ocupar-nos del contingut del conveni entre Patustio i Mallol per a intentar de recuperar el que s'havia perdut per causa del naufragi, intentarem d'aprofundir i imaginar els probables factors que motivaren el pas del vaixell pels volts de la platja mataronina.

Mallol va comprometre's a fer les diligències necessàries per treure fins a la vora del mar de la platja de Mataró «la barca del dit patró Octavio Patustio, xàrxia y arreus de aquella y demés coses se trobaran en ella [...] qualsevol que sian, axí de robas [...] diners, com mercaderies y altras». Com a pagament a Mallol pel treball, el napolità oferia la remuneració consistent en «la mitat del valor de tot lo que dit Mallol traurà y aportarà en terra a salvament de dita barca»; tanmateix, si s'aconseguia recuperar el vaixell, s'abonaria a Mallol una tercera part del valor d'aquest i de totes les altres coses recuperades.

Després d'un mes, el 17 de setembre, va ferse constar que no va ser possible «traurer lo buch d'aquella barca, [que es qualifica com a barca

grossa] sinó que sols ha tret y posat en terra lo arbre triquet, dos entenas de mestre y triquet, arbre de mitjana y entenas y velas de ditas entenas y entena de treu y vela, y algunas altras quinquelleries de xarxiam». Per això, el patró napolità va pagar al mataroní la meitat, no pas la tercera part, de totes les coses salvades del naufragi; però, sense fer inventari de mercaderies, diners o altres objectes recuperats -només quincalleries-, ni consignar el seu valor en el document notarial redactat, el qual només serviria perquè els dos interessats donessin la conformitat al que s'havien compromès, sense poder reclamar-se res en el futur, però no pas per resoldre altres qüestions que podien afectar a tercers.

Aquestes omissions obliguen a comentaris o consideracions que poden ajudar-nos a aclarir, potser sense un exquisit rigor històric, el misteri o el perquè de la presència de la nau aquella nit d'estiu de l'any 1666 tant a prop de la platja mataronina.

del títol IV, que tracten de quan es mulla la roba transportada noliejada, o es perd per culpa de borrasca, o altres que consten en el títol V, títol VI o també en el títol XI, aquest referit a les avaries sofertes dins la mar, i igualment en el títol XIV, que tracta, en general, sobre el compliment dels contractes en la compravenda de mercaderies. Però, totes aquestes normes, pensades per garantir els interessos de terceres persones que podien veure's afectades pel naufragi, precisarien d'antecedents que en el cas que analitzem no es donen. Per què s'amaguen? Es volia propiciar, amagant l'existència d'aquelles mercaderies, que no s'abonés el dret d'entrada i sortida, ni el de bolla?

Resulta curiós, en canvi, que es consignés l'existència de quincalla, objectes també anomenats aleshores en les *Ordinacions* com merceria, que estaven exclosos de l'abonament d'impostos.

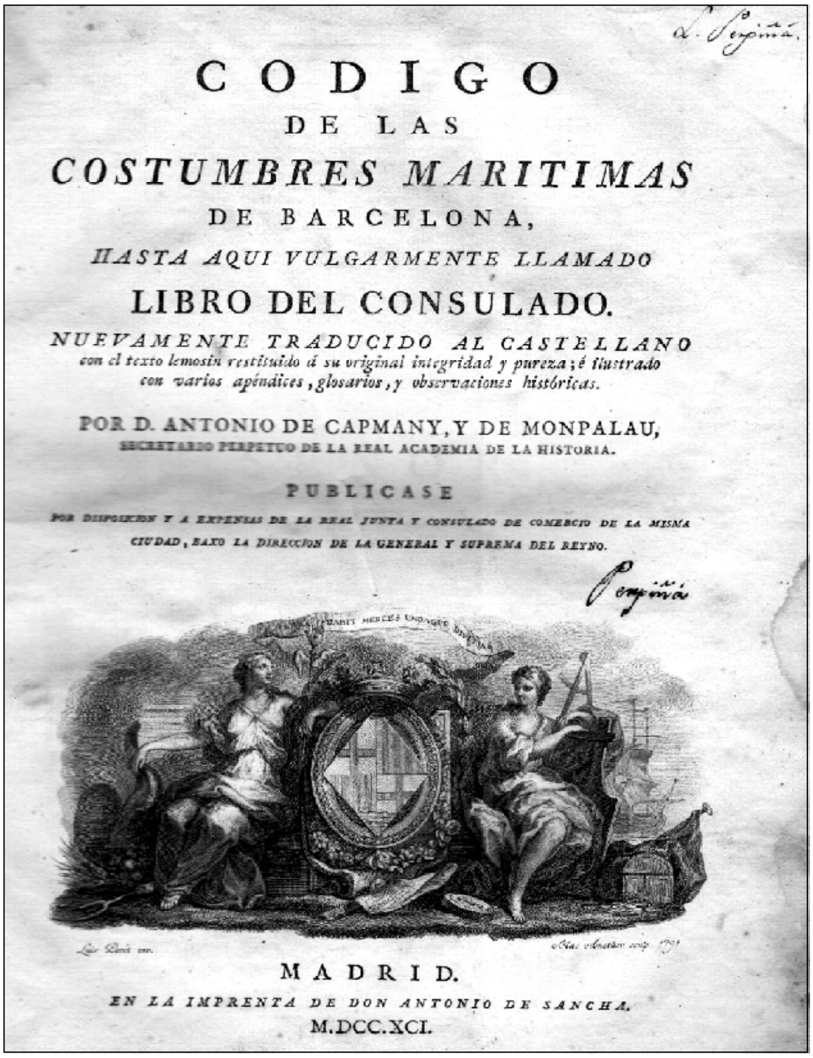
Una altra qüestió que caldria considerar seria per què la nau napolitana circulava de nit i tant aprop de la platja mataronina.

Cal preguntar-nos per què en l'acte notarial del setembre de 1666 no es descriuen ni es van especificar amb detall, el nom i qualitat de les mercaderies, ni el seu valor, ni els diners que, tanmateix, van existir i servir per lucrar-se els dos contractants?

Aquestes omissions poden suggerir-nos que l'expedició de la nau del patró napolità, abans del naufragi, viatjava cap a Mataró, que era una vila molt amant del lliure comerç, amb una platja semblant a un port franc, per estalviar-se pagar, fent trampes, les obligatòries exaccions fiscals.

En aquells anys el *Llibre del Consolat de Mar*, redactat en català, índex i testimoni de la importància que adquirí la marina catalana, era la norma que s'aplicava a Catalunya i a tots els Estats de la Mediterrània per resoldre els problemes originats per mor del transport marítim.

Sembla que, normalment, els interessats desitjarien l'aplicació de molts capítols d'aquelles *Costumbres Marítimas de Barcelona* denominació que va rebre el *LLibre del Consolat de Mar* en ser traduït al castellà. Així, per exemple, els capítols 90, 114, 252

CODIGO
DE LAS
COSTUMBRES MARITIMAS
DE BARCELONA,
HASTA AQUI VULGARMENTE LLAMADO
LIBRO DEL CONSULADO.
NUEVAMENTE TRADUCIDO AL CASTELLANO
con el texto lemosin restituido á su original integridad y pureza; é ilustrado con varios apéndices, glosarios, y observaciones históricas.
POR D. ANTONIO DE CAPMANY, Y DE MONPALAU,
SECRETARIO PERPETUO DE LA REAL ACADEMIA DE LA HISTORIA.
PUBLICASE
POR DISPOSICION Y A EXPENSAS DE LA REAL JUNTA Y CONSULADO DE COMERCIO DE LA MISMA CIUDAD, BAXO LA DIRECCION DE LA GENERAL Y SUPREMA DEL REYNO.
MADRID.
EN LA IMPRENTA DE DON ANTONIO DE SANCHA.
M.DCC.XCI.

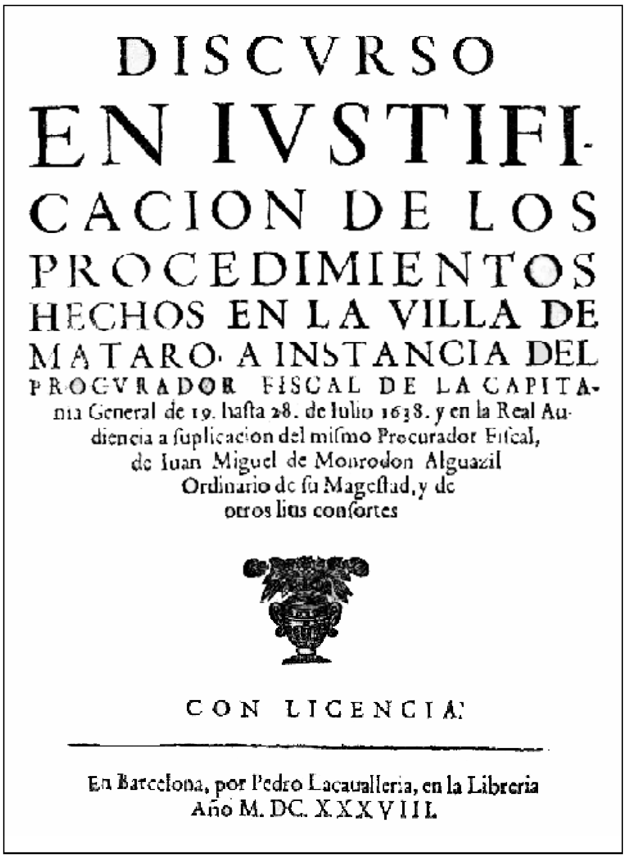

CAPITOLS DEL GENERAL DEL PRINCIPAT DE CATHALUNYA COMPTATS DE Rossello y Cerdanya fets en les Corts celebrades en lo Monestir de S.Francesch de Barcelona, per la S.C.R.M. del Rey Don Phelip nostre Senyor, per lo Redres del General y casa de la Deputacio, en lo Any M. D. XCIX.

De manament dels molt Illustres Senyors Deputats

Estampats en Barcelona, en casa Matheuat, en lo Any M.DC.LXXII

Edició de l'any 1672 reiterant els preceptes dimanats de les Corts de l'any 1599 relatius al govern, a l'organització i a l'administració de la Generalitat, especialment en matèria fiscal. Insòlitament, tot un capítol -el nùmero 73- fa referència a Mataró i als fraus que, ja l'any 1599, es diu que es cometien a la platja d'aquesta vila.

DISCVRSO EN IVSTIFICACION DE LOS PROCEDIMIENTOS HECHOS EN LA VILLA DE MATARO, A INSTANCIA DEL PROCVRADOR FISCAL DE LA CAPITANIA General de 19. hasta 28. de Iulio 1638. y en la Real Audiencia a suplicacion del mismo Procurador Fiscal, de Iuan Miguel de Monrodon Alguazil Ordinario de su Magestad, y de otros sus consortes

CON LICENCIA.

En Barcelona, por Pedro Lacaualleria, en la Libreria Año M. DC. XXXVIII.

Justificació i aclariment de la pretesa recta intervenció dels delegats del virrei sobre la legalitat dels procediments instruïts a instància d'aquests amb relació al contraban descobert a Mataró l'any 1638. La intervenció del virrei en una qüestió que, fins aleshores, semblava privativa de la Generalitat va provocar una enutjosa controvèrsia i l'afany posterior de voler vindicar la rectitud de les conductes d'uns i d'altres.

Això ocorria l'any 1666. Tanmateix, en una data més reculada, en els *Capítols de Cort sobre lo redrés del General de Cathalunya y casa de la Deputació* sorgits de les Corts de l'any 1599, va dedicar-se, insòlitament, tot un capítol -el número 73- a la vila de Mataró, fet aquest ben singular i desusat. S'hi pot llegir el següent, que és prou explicit :

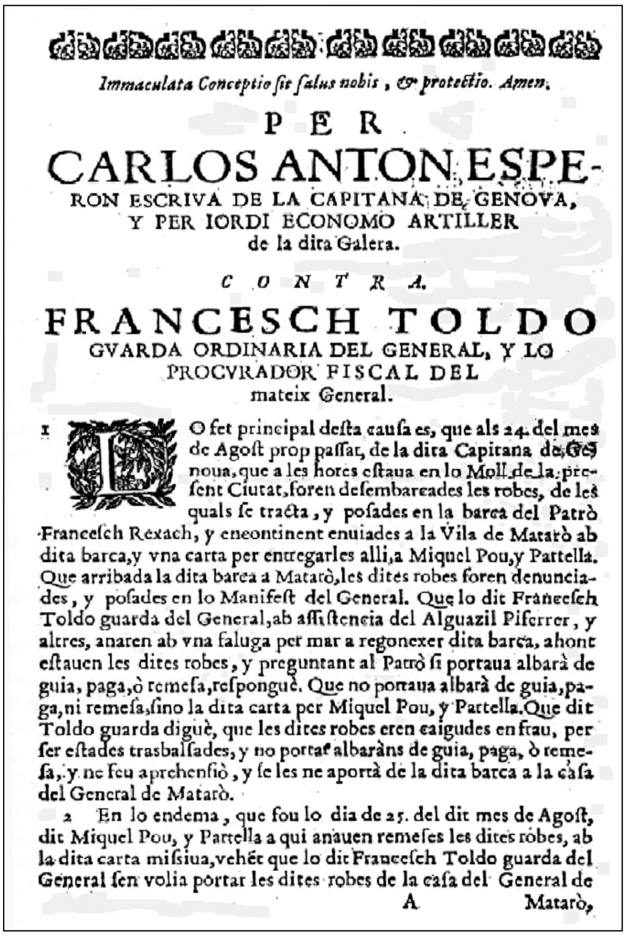
«Item, per quant en la taula de Mataró, de poch en sa, [...] fan gran comerç en la platja de dita Vila, y si feyan moltíssims fraus»

A tota la costa podia haver-hi defraudacions; però el capítol 73 consignat dibuixa l'evidència que Mataró era una vila on es burlaven molt sovint les normes fiscals. I encara l'any 1672 es reiterarien els preceptes de dites Corts i es faria referència, altre cop, a Mataró i als fraus que es cometien a la seva platja... Es podrien donar molts exemples de defraudacions fetes a Mataró; així, el cas de l'any 1638, conegut amb el nom de controvèrsia del contraban.[2]

Com es cometien els fraus? És fàcil saber-ho analitzant les *Ordinacions*[3] que es feien trianualment, a fi d'assenyalar les tarifes dels drets de bolla i d'entrada i sortida de les mercaderies del Principat. Quan es tipifiquen les accions que es prohibeixen i es castiguen, es descriuen detallades i variades maneres de perpetrar-se els fraus. D'entre dites situacions trobem, per exemple, la de «situar un vaixell a la vora de la platja perquè esdevingués un lloc de venda o de compra. El comprador -s'afegeix- havia d'espavilar per transportar les mercaderies d'amagat...». També estava prohibit «carregar o descarregar de nit, i a hora cauta, i trastejar o trasbalsar de una embarcació en altra».

Podem tornar a preguntar-nos què hi feia el vaixell napolità d'Octavio Patustio, a la nit, tant a la vora de la platja de Mataró. Potser pretenia, imitant a altres defraudadors, aprofitar-se de les facilitats que pensava trobar a Mataró, una vila aleshores molt amant de la llibertat de comerç?

Antoni Martí Coll

Immaculata Conceptio sit salus nobis, & protectio. Amen.

PER

CARLOS ANTON ESPE-
RON ESCRIVA DE LA CAPITANA DE GENOVA,
Y PER IORDI ECONOMO ARTILLER
de la dita Galera.

CONTRA.

FRANCESCH TOLDO
GVARDA ORDINARIA DEL GENERAL, Y LO
PROCVRADOR FISCAL DEL
mateix General.

1 LO fet principal deſta cauſa es, que als 24. del mes de Agoſt prop paſſat, de la dita Capitana de Genoua, que a les hores eſtaua en lo Moll de la preſent Ciutat, foren deſembarcades les robes, de les quals ſe tracta, y poſades en la barca del Patrò Franceſch Rexach, y encontinent enuiades a la Vila de Matarò ab dita barca, y vna carta per entregarles alli, a Miquel Pou, y Partella. Que arribada la dita barca a Matarò, les dites robes foren denunciades, y poſades en lo Manifeſt del General. Que lo dit Franceſch Toldo guarda del General, ab aſſiſtencia del Alguazil Piſerrer, y altres, anaren ab vna faluga per mar a regonexer dita barca, ahont eſtauen les dites robes, y preguntant al Patrò ſi portaua albarà de guia, paga, ò remeſa, reſponguè. Que no portaua albarà de guia, paga, ni remeſa, ſino la dita carta per Miquel Pou, y Partella. Que dit Toldo guarda diguè, que les dites robes eren caigudes en frau, per ſer eſtades trasbalſades, y no portar albarans de guia, paga, ò remeſa, y ne feu aprehenſiò, y ſe les ne aportà de la dita barca a la caſa del General de Matarò.

2 En lo endema, que fou lo dia de 25. del dit mes de Agoſt, dit Miquel Pou, y Partella a qui anauen remeſes les dites robes, ab la dita carta miſsiua, vehêt que lo dit Franceſch Toldo guarda del General ſen volia portar les dites robes de la caſa del General de

A Matarò,

Litigi relatiu al contraban del mataroní Miquel Pou i Partella, comès a ple dia, descaradament, al moll de Barcelona. S'hi va utilitzar l'estratagema de fer un trasbalsament de roba francesa des d'una galera genovesa a una barca per dur-la a Mataró. Quan hom va descobrir i perseguir el frau, el mataroní va saber preparar la defensa i esquivar, amb un plet, el decomís de les mercaderies.

NOTES:

1.- Dades facilitades per Joaquim Aguilar i Vallès.

2.- ANTONI MARTÍ COLL, *Visió de Mataró a través de plets i discòrdies (segles XVII i XVIII),* Col·legi d'Advocats de Mataró, (Mataró,1996) pp. 67 a 99)

3.- *Ordinacions y Crides fetes per los molt Illustres Senyors Deputats y Oydors de Comptes del General del Principat de Cathalunya y Comtats* [...] *y parer dels Magnífics Assessos, per la bona exactió dels drets del General y Bolla.*

APÈNDIX I TRANSCRIPCIÓ DELS DOCUMENTS

RELAT DEL NAUFRAGI

Die xviii, mensis augusti, anno a Nativitate Domini MDCLXVI. In villa Mataronis, diocesis Barchinone.

Sobre les coses devall scrites per y entre lo patró de barca Octavio Patustio, napolità, de una, e lo patró de barca Joseph Mallol, de la vila de Mataró, de part altra, són estats, firmats y jurats los pactes devall scrits y següents:

Primerament, per quant en la nit proppassada, per ocasió de un gran vent y pluja ques mogué se alborotà lo mar y en ell, casi devant la platja del mar de la present vila de Mataró, dos milles poch més o menos dins lo mar, per ocasió de dit vent y borrasca se trobocà la barca del dit patró Octavio Patustio y se entrà dins lo fondo del mar, hahont de present està, ab sas xàrxias y arreus y altres coses que se trobaven dins dita barca de la qual barca se són salvats lo dit patró y tres o quatre mariners y altres se són negats.

Perçò, és estat pactat y concordat entre dites parts que lo dit patró Joseph Mallol sie obligat, si y segons que lo dit patró Joseph Mallol, ab thenor del present capítol, se obliga y promet al dit patró Octavio Patustio que ell, ab sa barca, y ab altras si li aparexerà y seran menester, farà les diligèntias que li seran possibles en traurer, suspendrer y aportar fins a la vora del mar en la platja de dita vila de Mataró la dita barca del dit patró Octavio Patustio, xàrxia y arreus de aquella y demés coses se trobaran en ella, y en cas que ell no porà suspendrer ni traurer en terra dita barca sinó que traurà y aportarà en terra algunas cosas de les que són en dita barca, qualsevol que sian, axí de robas, xàrxias, velas, diners, com mercaderias y altras, dit patró Patustio hage de donar al dit patró Joseph Mallol la mitat del valor de tot lo que dit Mallol traurà y aportarà en terra a salvament de dita barca, en continent ab diner comptant avaluat primer per dos experts tot lo que aportar haurà dit Mallol, y en cas que dit patró Patustio no li pagara a dit

Mallol encontinent la mitat del valor de dites coses, dit Mallol se pugue retenir aquelles fins sia pagat en la dita mitat del valor de aquelles; si emperò dit patró Mallol aportara en terra a la vora del mar en dita platja de Mataró la dita barca y cosas seran en ella, en tal cas lo dit patró Patustio hage de donar a dit Mallol encontinent, ab diner comptant, la terça part del valor del buch de dita barca perduda y de tot lo ques trobarà en ella, axí de xàrxias, arreus, mercaderias, diners, com de altras qualsevol cosas, avaluantlo tot per dos experts y no pagantli encontinent lo terç del dit valor, en tal cas dit Mallol se pugue retenir la dita barca y tot lo que se haurà trobat en ella fins sia íntegrament pagat en lo dit terç de dit valor, y axí ho firman y juran llargament les dites parts.

Et ideo nos dicte partes laudantes.

Fiat cum promittione vicessi &c. denaria de complendo pacta predicta cum salario procuratoris jury matriculam 5 ll. xx s. 10 d. scriptura terty obligatione personarum et bonorum into et alys clausulis solitis juxta styllum notarium infrascripti.

Testes sunt honorabilis Nicolaus Fornes, chirurgus, et Petrus Mas, piscator, ambo dicte villae Mataronis.

(Arxiu de la Corona d'Aragó, Fons Notarial de Mataró, 327, Antoni Pau Simon, 18 d'agost de 1666)

L'INTENT DE RESCAT

Die xvii, mensis septembris, anno a Nativitate Domini MDCLXVI. In villa Mataronis, diocesis Barchinone.

Lo patró Octavio Patustio, natural del regne de Nàpols, per quant ab acte rebut en poder del notari devall scrit als divuyt del ~~sete~~ mes de agost pròxim passat, entre dit patró Octavio Patustio de una, e lo patró Joseph Mallol de la present vila de Mataró, de part altra, fonch concordat y pactat que lo dit patró Joseph Mallol ab sa barca y sos mariners faria las diligèntias possibles en traurer del fondo del mar la barca grossa del dit patró Octavio Patustio que, a dos milles dins lo mar, devant la platja del mar de la present vila, per causa de un gran vent, trons y llamps y borrasca del mar y pluja, la nit antes del dia de deset de dit mes de agost proppassat se havia perdut, y estava dins lo fondo del mar, y que en cas dit patró Mallol tragués dita barca en terra, dit patró Patustio donaria al dit patró Mallol per sos treballs la terça part del valor de dita barca, xàrxia y de tot lo demés que en ella se trobara, y en cas no la pogués traurer en terra y ne tragués y aportés a salvament algunas cosas de dita barca, qualsevols que fossen, en tal cas li donaria la mitat del valor de tot lo que de dita barca trauria y aportaria en terra conforme ditas y altras cosas en dit acte estan més llargament contengudes, e com aprés dit patró Joseph Mallol, ab dita sa barca, hage fetas las diligèntias possibles en traurer dita barca y no és estat possible traurer lo buch de aquella, sinó que sols ha tret y posat en terra lo arbre triquet, dos entenas de mestre y triquet, arbre de mitjana y entenas y velas de ditas entenas, y entena de treu y vela y algunas altras quinquellerias de xarxiam.

Perçò confessa dit patró Octavio Patustio que de dites coses per dit patró Mallol tretas y aportades de dita barca en terra a salvament, té rebut del dit patró Mallol la mitat de lo valor de la mitat de aquellas, y lo dit patró Mallol també confessa al dit patró Octavio Patustio que de las matexas cosas sobredites salvades de dita barca, ne té rebut la altra mitat o valor de aquella, axí y en tal manera que dit patró Octavio Patustio y patró Joseph Mallol estan satisfets lo hu del altre sobre dites coses, segons lo pactat en dit acte, y axí de conformitat los dos cancellan y annullan aquell y tot lo contengut en aquell, axí que aquell no pugue aprofitar ni danyar a ninguna de les dites parts llargament.

Testes sunt Jacobus Feliu et Bernadus Boix, carreterys, dicte ville Mataronis.

(Arxiu de la Corona d'Aragó, Fons Notarial de Mataró, 327, Antoni Pau Simon, 17 de setembre de 1666)

L'Associació Artístich-Arqueològica Mataronesa es va constituir el dia 9 de desembre de 1888, promoguda essencialment per Josep Vinardell i Terenci Thos i Codina. Josep Manén i Masó va ésser el secretari, que tingué cura de la redacció de les actes.

El Sr. Xavier Renau i Manén, advocat, escriptor, historiador i poeta, recentment traspassat, conservava les actes del l'Associació entre la documentació del seu avi i, gràcies a les gestions d'en Joaquim Aguilar, s'han pogut reproduir.

Josep A. Cerdà tot seguit parla del naixement de l'associació i de les seves actuacions.

LES ACTES INÈDITES DE L' «ASSOCIACIÓ ARTÍSTICH-ARQUEOLÒGICA MATARONESA»

L'arqueologia ha tingut un paper molt rellevant pel que fa al coneixement de l'origen i l'evolució de la ciutat de Mataró en el decurs dels segles. És cert, però, que la importància d'aquest tipus de font històrica es relativitza a mesura que ens apropem als períodes més immediats del nostre passat durant el quals es va generar un immens volum de documentació escrita que constitueix la font bàsica d'informació.

A Mataró, l'origen de la recerca arqueològica, entesa no només com un simple rescat d'antiguitats sinó com a font per al coneixement dels temps passats, es remunta, aproximadament, als anys de la fundació de l'Associació Artístich-Arqueológica mataronesa (AAAM), el 1888. Si tenim en compte l'important paper que, posteriorment, ha tingut l'arqueologia, especialment pel que fa a la investigació referent a les èpoques ibèrica i romana, és necessari dedicar unes línies a recordar els orígens de l'activitat arqueològica a la nostra ciutat, ara que no fa gaire hem commemorat el mil·lenari del primer document que parla de l'església de Santa Maria, nucli al voltant de la qual es va desenvolupar la vila medieval i moderna. Per fer-ho, donem a conèixer, per primera vegada, les actes de l'efímera Associació Artístich-Arqueológica mataronesa, que es pot considerar l'embrió del Museu de Mataró, entitat en el si de la qual va desenvolupar la seva activitat, ja ben entrat el segle XX, l'anomenat «grup de col·laboradors de Marià Ribas», primer, i la Secció Arqueològica del mateix museu, posteriorment -que l'any 2010 ha complert, sense cap acte commemoratiu per cert, els quaranta anys d'existència-.

Cal recordar, però, que no som els primers que hem reivindicat el paper que va tenir l'efímera història de l'Associació abans esmentada, mèrit que correspon als membres del Grup d'Història del Casal. Ells han publicat diversos treballs d'investigació sobre les activitats d'aquella associació del segle XIX, especialment sobre el projecte d'elaboració de l'estendard que es va fer en ocasió de les obres de restauració del monestir de Ripoll[1] i sobre la vida i l'obra del mataroní Terenci Thos i Codina[2]. Tampoc no podem oblidar les aportacions de Lluïsa Layret[3], sobre les activitats de l'AAAM, i de Ramon Reixach[4], que ha elaborat un treball fonamental per entendre el context històric local en el qual va ser possible l'aparició de l'activitat arqueològica a Mataró.

La nostra aportació es limita, doncs, a la transcripció literal de les esmentades actes, que es conserven a l'arxiu familiar d'uns dels descendents de qui en va ser el secretari, el senyor Manén. Com que la lectura de les actes aporta poques novetats sobre el tema hem aprofitat l'ocasió per resumir, breument, el context històric general que possibilità l'aparició d'aquella Associació durant els anys de l'anomenada «primera Restauració borbònica» i les conseqüències que va tenir per a la nostra ciutat, que creiem que és, en definitiva, el

més important. La Secció Arqueològica del Museu de Mataró, de la qual formo part, es pot considerar, tenint en compte la filosofia amb la qual han actuat els seus membres, la legítima hereva de la que es va fundar el 1888. Podem afirmar que existeix un fil conductor que enllaça l'Associació fundada per Terenci Thos amb la Secció Arqueològica del Museu de Mataró, perquè en cap moment no es va produir un trencament que permeti parlar d'un abans i d'un després. Naturalment, les circumstàncies han canviat molt. Ningú no pot negar que la gran embranzida que ha pres la recerca arqueològica a Mataró ha anat lligada a la recuperació, per part del govern català, de les competències perdudes finalitzada la Guerra Civil. El voluntarisme (que no vol dir falta de rigor en la manera de fer les coses) ha deixat pas a la professionalitat.

Sense pretendre historiar l'estat actual de la recerca arqueològica (ja ho faran d'altres quan sigui el moment) cal deixar constància del salt qualitatiu que aquest tipus de recerca ha experimentat a les darreres èpoques, quan s'ha regularitzat i professionalitzat una activitat que, durant dècades, va estar en mans d'afeccionats que ni disposaven de prou temps per dedicar-s'hi com calia ni del suficient finançament ni tampoc dels coneixements tècnics i científics que cal esperar d'uns autèntics professionals. En contrapartida, tenien una gran capacitat de sacrifici, un interès altruista i unes ganes de salvaguardar i de difondre el patrimoni històric-artístic que, potser, no tenen molts dels actuals professionals que viuen de l'arqueologia, ni per descomptat dels professionals que viuen de la política, a qui correspon la salvaguarda legal d'aquest patrimoni.

L'any 2002 es va celebrar a la nostra ciutat el congrés «L'Arqueologia Catalunya durant la república i el franquisme (1931-1975)», un dels actes en homenatge a Marià Ribas i Bertran en ocasió del centenari del seu naixement (1902-1996). La pràctica totalitat de les intervencions varen tractar, estrictament, sobre el títol del congrés, per la qual cosa va donar la sensació que abans de la creació del Servei d'Investigacions Arqueològiques que depenia de la Mancomunitat de Catalunya, el 1915, no va existir res. Les úniques comunicacions que van fugir de la tònica general foren la del professor Jordi Cortadella, que va preparar un bon resum de la història de la investigació arqueològica a Catalunya, i la de Joan Bonamusa, titulada «La investigació arqueològica al Maresme», en la qual posava de relleu les aportacions dels il·lustrats que, des del segle XVI fins al XIX, va mostrar el seu interès a recuperar part de la memòria col·lectiva de la nostra ciutat. En honor a la veritat s'ha de dir que l'arqueologia mataronina sempre ha tingut un record per aquells pioners. És cert també que les activitats de l'Associació fundada el 1888 mereixen un major reconeixement; d'aquí la importància dels articles que tractin de no fer oblidar els orígens de l'arqueologia local.

L'estudi de les societats arqueològiques existents a l'estat espanyol abans de 1915 ha permès distingir-ne tres tipus diferents:

a) Les institucions monàrquiques heretades de l'època de l'Antic Règim; per exemple, la Real Academia de la Historia i l'Academia de Bellas Artes de San Fernando.

b) Les institucions creades després de la implantació del nou règim liberal; per exemple, les Comisiones Central y Provinciales de Monumentos i el Museo Arqueológico Nacional, amb seu a Madrid.

c) Les institucions burgeses de caràcter privat; per exemple, les Sociedades Arqueológicas.

A Catalunya, l'any 1915 la Mancomunitat es va fer càrrec de l'arqueologia oficial amb la creació del Servei d'Investigacions Arqueològiques, com s'ha dit abans.

Així, doncs, durant dècades coexistiren les figures de l'erudit, que actuava en solitari, esmentava i, de vegades, dibuixava troballes de restes antigues (normalment, d'època romana), juntament amb les esmentades «sociedades» formades per diversos erudits i constituïdes formalment, és a dir, amb estatuts propis. I així va ser fins, aproximadament, la segona meitat del segle XX. Podríem posar molts exemples procedents d'arreu del territori català; és un cas paradigmàtic el de Marià Ribas i el seu grup de col·laboradors. Però aquells erudits i aquelles associacions «romàntiques» hagueren de deixar pas als nous temps. Parlem doncs una mica de l'origen d'aquelles primeres associacions.

El dret d'associació va ser un dels drets fonamentals que caracteritzà el nou règim liberal burgés instituït, amb moltes dificultats, al segle XIX, juntament amb els drets de reunió, d'impremta i el de la propietat privada, però va ser un dels que més va costar d'aconseguir, potser per la por que valent-se d'ell, es formessin les temudes associacions obreres, és a dir, els primers sindicats obrers. Durant el regnat d'Isabel II només es van aprovar reglaments per a les associacions de caire científic, els anys 1850 i 1857, essent els governadors provincials els qui tenien facultat per autoritzar les reunions dels seus

membres. Amb la caiguda d'Isabel II i l'aprovació de la nova constitució de 1869 foren autoritzades les associacions, amb certes limitacions en cas que vulneressin la llei.

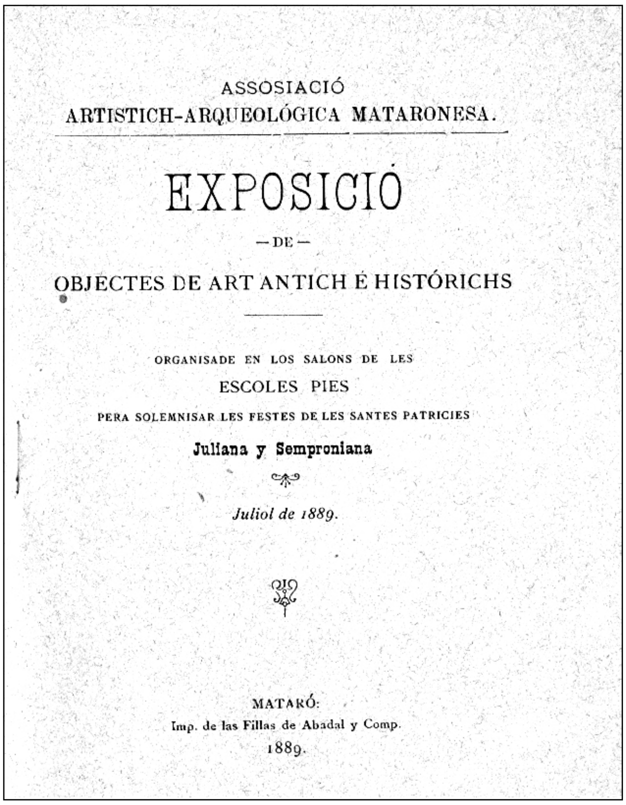
Entre les associacions creades al segle XIX n'hi va haver d'arqueològiques, és a dir, associacions culturals privades, normalment d'abast local o provincial, que es finançaven amb les aportacions del seus socis. La seva activitat consistia a preservar el patrimoni històrico-artístic. Dos fets hi van tenir molt a veure: el llastimós estat d'abandonament de molts monuments després de la desamortització decretada per Mendizàbal, el 1836 (unit a l'espoli que varen patir durant aquells anys i la conseqüent sortida d'obres d'art cap a l'estranger), d'una banda, i l'esperit que animà l'aparició del moviment anomenat a Catalunya, la Renaixença, prou conegut per tothom que s'hagi interessat una mica per la nostra història.

Era ben normal que els membres d'aquestes associacions privades ho fossin també de les Reales Academias o de les Comisiones Provinciales de Monumentos. El seu marc d'actuació era relativament ampli, ja que encara no hi havia legislació sobre temes, com per exemple, les excavacions arqueològiques, les fundacions de museus, sobre el col·leccionisme d'antiguitats, etc., però a la vegada estava reduït, per la manca de finançament amb què realitzar aquestes activitats. En cas de poder-s'ho permetre, editaven butlletins, revistes o memòries on donaven a conèixer l'obra duta a terme pels seus membres. De totes les societats d'aquest tipus que es van crear a l'estat espanyol va destacar, amb diferència, el «focus» català. Varen posar especial relleu en les excavacions o salvaguarda del patrimoni d'època romana (la prehistòria estava més vinculada a la història natural i a l'antropologia), però a causa de l'estreta relació entre la Renaixença i el món medieval, el ric patrimoni històrico-artístic català d'aquella època del nostre passat nacional va ser objecte d'especial atenció.[5]

La degana de les associacions catalanes d'aquest tipus va ser la Societat Arqueològica Tarraconense, creada l'any 1844 per Joan Francesc Albiñana de Borràs, Joaquim Benet, Bartomeu Rivas i Josep Maria Torres. Publica un butlletí des de 1901.

A partir de quan es pot parlar d'un abans i d'un després en la història de la investigació del segle XIX a Catalunya? En opinió de Jordi Cortadella, a partir de 1868, més o menys. Ho justifica dient que «... a partir de 1868 la renovació científica de l'escola positivista porta a la recerca dels fets positius subjacents a la nació: el territori, l'idioma i la raça».[6] Per això, esmenta els primers erudits interessats en la prehistòria, Francesc Martorell i Peña, fundador del Museu de Geologia (1882), Pere Alsius i Torrent i Salvador Sanpere i Miquel, estudiós dels orígens ètnics de Catalunya i del megalitisme (1881).[7] El 1872 es publicà la notícia del primer dolmen descobert a Catalunya i s'excavaren les necròpolis d'incineració del pla de Beret.[8] De la mateixa època són les activitats de Joaquim Botet i Sisó, conegut per la seva aportació en el camp de la numismàtica, l'arqueologia i la història local.[9] La Junta de Museus de Barcelona va crear el Museo Provincial de Antigüedades, que es va instal·lar a la capella de santa Águeda, on el 1867 ja s'hi havia traslladat el fons de l'Acadèmia de Bones Lletres. L'any 1864 va ser creada la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos, a Lleida i, poc després, el Museo de Antigüedades. El 1877 va ser fundada l'Associació Artístico-Arqueològica barcelonesa, per Josep Puiggarí, entitat que va durar fins al 1913. Foren socis fundadors els senyors Felip Jacint Sala, Josep Vallet, Ramon Soriano, Eduard Tàmaro, Ferran de Delàs, Pere Biqueres, Tomàs Moragas, Tomàs d' A. Gallissà, Joan Pons, Manuel Vidal, Bartomeu Bosch i Jeroni Faraudo. És important aquesta associació perquè va servir de model a la que, uns anys més tard, es va fundar a Mataró. Des de 1892 constava de tres seccions: publicacions, excursions i exposicions. Hi havia diversos tipus de socis: honoraris, numeraris o residents (Josep Puig i Cadafalch, Aulèstia Pijoan, Josep Gudiol, Fidel Fita), corresponsals i protectors. Entre 1891 i 1896 van publicar un butlletí, i a partir de 1896, la Revista de l'Associació Artístico-Arqueològica barcelonesa. Va realitzar exposicions sobre art i arqueologia, publicacions d'àlbums històrico-artístics, col·laborà en la defensa, la protecció i la restauració del patrimoni, impartí conferències, etc. La revista fou dirigida per Pelegrí Casades i Gramatxes, que fou secretari de l'Associació des de 1896. S'hi publicaven resums de revistes i crítica bibliogràfica (de llibres d'arqueologia, de prehistòria i clàssica, i de llibres d'història de l'art).

Juntament amb aquestes associacions arqueològiques també varen existir d'altres amb les quals hi tenien certs vincles, per exemple, les associacions excursionistes. El 1876 fou creada l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i, el 1899, el Centre Excursionista de Catalunya, presidit per Antoni Rubió i Lluch. Ambdós tipus d'associacions varen potenciar i coordinar bona part de la investigació arqueològica, fins que se'n va fer càrrec l'esmentat Servei d'Intervencions Arqueològiques de la Mancomunitat de Catalunya, dirigit pel professor Pere Bosch i Gimpera.

ASSOSIACIÓ
ARTISTICH-ARQUEOLÓGICA MATARONESA.

EXPOSICIÓ

— DE —

OBJECTES DE ART ANTICH É HISTÓRICHS

ORGANISADE EN LOS SALONS DE LES
ESCOLES PIES
PERA SOLEMNISAR LES FESTES DE LES SANTES PATRICIES
Juliana y Semproniana

Juliol de 1889.

MATARÓ:
Imp. de las Fillas de Abadal y Comp.
1889.

Catàleg de l'exposició d'objectes d'art,
que tingué lloc el juliol de 1889
en els salons de les Escoles Pies.

El 1882 es va crear la Societat Arqueològica de Vic, de manera coetània amb al Museu Episcopal, fundat per Josep Gudiol i Cunill, i el 1888, l'Associació Artístico-Arqueològica Mataronesa. El 1887, en Terenci Thos, durant la inauguració de l'Escola d'Arts i Oficis, ja parlava de la necessitat que la ciutat de Mataró disposés d'una biblioteca popular i d'un museu d'art. En Josep Maria Pellicer proposava la creació d'un museu-biblioteca (a l'estil de la que existeix actualment a Vilanova i la Geltrú, que duu el nom de Víctor Balaguer), de la qual ell en pretenia ser el director per mèrits propis.[10] L'exposició de 1889 va esperonar la creació del museu. El 15 d'abril de1890, l'Ajuntament va aprovar els comptes de l'exposició celebrada durant les Santes de l'any anterior. El 30 d'octubre, a la mateixa sessió en què s'acordà instituir una biblioteca, es decidí crear un museu arqueològic. Fou nomenat director interí el senyor Josep Vinardell i Roure 'sense retribució'.[11] L'any 1895 varen ingressar diverses peces importants al museu. L'Ajuntament estava presidit, aleshores, pel metge Josep Barba, del partit liberal, i presidia la comissió de foment el senyor Manuel Guanyabéns, que era republicà.

L'acta de la sessió de constitució va tenir lloc el dia 9 de desembre de 1888. Hi assistiren 19 personalitats de diferents àmbits, encapçalades per Terenci Thos i Codina, el pare Gabriel Cardona,[12] Melcior Borràs, el doctor Josep Fornells, Melcior Camín, el pare escolapi Joan Ambròs, Antoni Ferrer, el doctor Francisco Mas, Emili Cabanyes, Llorenç Andreu, Frederic Fonrodona, Joaquim Pineda, Joaquim Cabanyes, Josep Puig Cadafalch, Josep Vinardell, Antoni Clavell, August Ribas, Joan C. Fonrodona i Josep Manén i Masó.[13] El 18 de setembre, els estatuts, actualment perduts, foren portats al Govern Civil per a la seva aprovació. El 10 de novembre es va rebre l'autorització pertinent, però sembla que calgué modificar els articles 28 i 34 per indicació del governador. El 9 de desembre, els dinou socis fundadors elegiren els membres de la junta directiva, que quedà constituïda per un president, un vicepresident, un secretari, un conservador-bibliotecari, un tresorer-comptador, quatre vocals i un conserge-andador (que cobraria set pessetes i mitja al mes).

Una de les primeres decisions fou l'admissió de nous socis. Es decidí donar un termini de quinze dies perquè, qui ho volgués, pogués demanar l'alta. Per estimular-ho, s'acordà que durant aquest periode de temps, les persones que es fessin socis no pagarien quota d'ingrés. No sabem si la crida va tenir gaire èxit, però en una sessió posterior es decidí allargar el termini d'admissió de nous socis, exempts de quota, a un any sencer. L'acte de la sessió inaugural es fixà per al dia 3 de gener de 1889. Una de les primeres activitats proposades fou la celebració d'una exposició de materials artístics i arqueològics durant la festa de les Santes d'aquell mateix any. De l'organització se n'encarregaria una comissió formada per sis socis, presidits per un vocal de la junta directiva. Aquests materials quedarien en dipòsit, essent la necessitat de conservar-los en un lloc adequat el motiu pel qual es demanà un local on instal·lar-los. L'exposició va tenir lloc a les Escoles Pies.

Una altra de les activitats previstes fou contribuir a la restauració del monestir de Ripoll, amb la celebració d'una vetllada literària. També es va constituir una categoria de socis filharmònics. S'acordà fer un segell, així com publicar treballs històrics referits a Mataró.

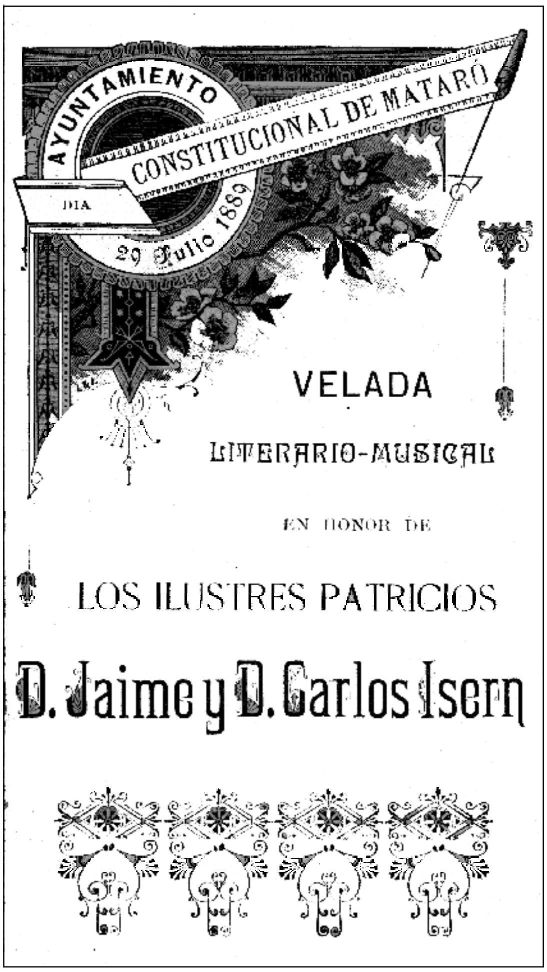
La darrera reunió de la qual es té notícia correspon a la del 14 d'abril de 1889, però és evident que l'Associació va seguir existint, ja que consta que es va celebrar l'exposició durant la festivitat de les Santes i que es va fer fer l'estendard que es diposità al monestir de Ripoll. Com molt encertadament opina Joaquim Graupera, la falta de temps lliure a causa de les activitats professionals o polítiques d'alguns dels membres

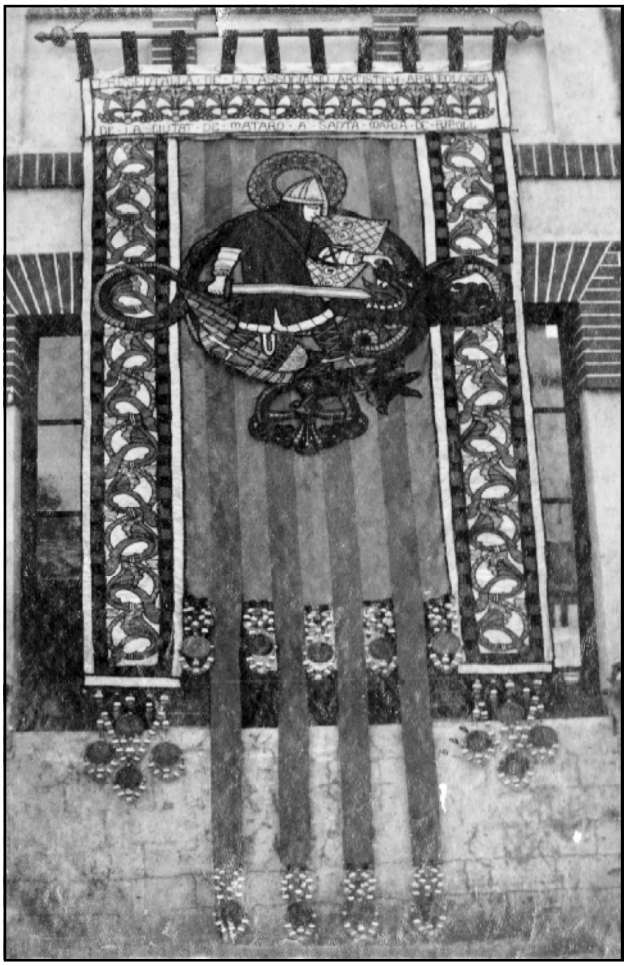
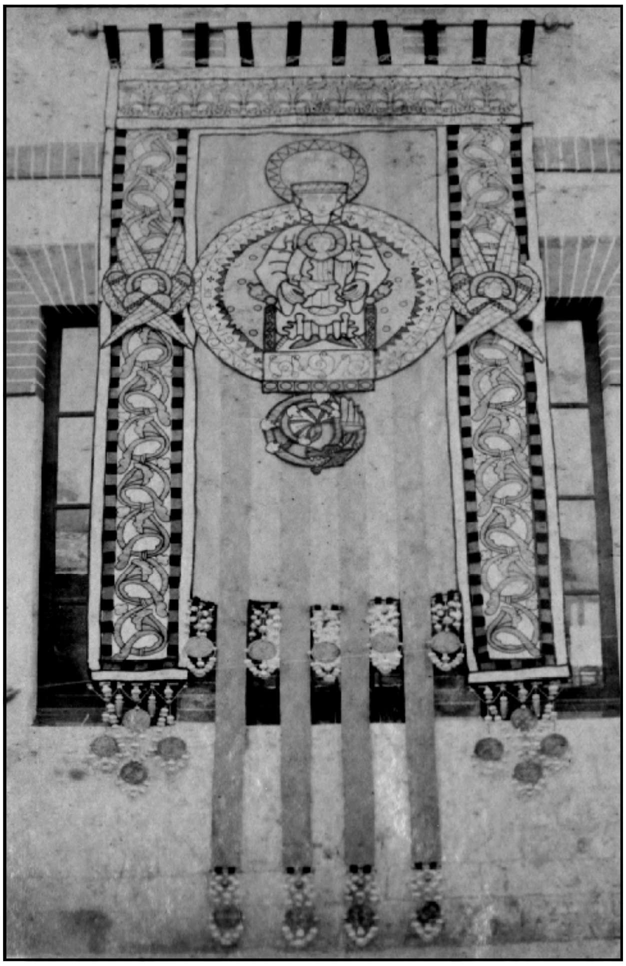
Sala del primer museu de Mataró a l'edifici de l'Escola d'Arts i Oficis, al Carreró.
Postal edició H. Abadal. MASMM. Arxiu d'Imatges.

fundadors, la mort d'altres membres i la materialització dels projectes que varen estimular el naixement de l'Associació explicarien el perquè va disminuir notablement la seva activitat fins al punt que no sabem ben bé quan va deixar d'existir. De tota manera, no passà gaire temps fins que l'Ajuntament va comprar l'edifici que, encara a l'actualitat, és la seu del Museu Municipal.

Una dècada més tard, Marià Ribas inicià la seva activitat dins del camp de l'arqueologia local. Què hauria passat amb l'arqueologia a casa nostra si aquest investigador mataroní no n'hagués agafat el timó? No ho sabem, però cap de les persones que van formar part de l'AAAM no va continuar amb la recerca arqueològica. Significa això que hi va haver una ruptura? Doncs no. Com molt bé explica Josep Barberà, aquest investigador parla d'un període de formació de la investigació arqueològica, que situa entre 1885 i 1910, quan encara no hi havia arqueòlegs a l'Estat espanyol, durant el qual van destacar els noms de Pere Alsius, Joaquim Botet, Manuel Cazurro, Norbert Font, Emili Gandia, Matías Pallarès, Pere Palol, Josep Puig i Cadafalch, Amador Romaní, Ferran de Segarra i Lluís Marià Vidal.[14] En aquest període és on cal situar la creació de l'AAAM, el 1888. Hi hauria, a judici de Josep Barberà, un segon període (1910-1936), que anomena de la normalització de la investigació arqueològica, durant el qual destacaren noms com Pere Bosch i Gimpera, Josep Colominas, Agustí Duran i Sanpere, Lluís Pericot, Josep de Calasanç Serra Ràfols i Salvador Vilaseca i les persones que encapçalaren grups, Josep Maria Cuyàs, a Badalona, Esteve Cruanyes, a Sant Feliu de Guíxols, Josep Estrada, a Granollers, entre altres. Quant a Marià Ribas, si tenim en compte que les seves activitats es van desenvolupar entre les dècades dels anys vint i setanta del segle XX, l'hauríem de situar ja en l'etapa posterior a la Guerra Civil, juntament amb Josep Maria Pons Guri, Esteve Albert, Lluís Ferrer i Clariana, Jesús Illa i París, Jaume Lladó, Lluís Galera, Jaume Ventura i Lluís Guardiola. Durant l'etapa següent, que comprèn des del final de la dictadura franquista als inicis de la Democràcia -amb la investigació institucionalizada- la recerca arqueològica va ser continuada, a Mataró, pels membres de la Secció Arqueològica del Museu de Mataró (SAMM). La darrera etapa es va iniciar amb la creació, l'any 1990, de l'Àrea d'Intervenció Arqueològica (AIA), amb la qual es va professionalitzar del tot l'activitat arqueològica, essent molt important la tasca duta a terme

Programa de la vetllada literàrio-musical
en honor de Jaume i Carles Isern, 29 juliol 1889.

L'estendart ofert al monestir de Ripoll per l'Associació Artistich-Arqueològica de Mataró (1893).
Fotografia de Josep Vinardell. MASMM. Arxiu d'Imatges.

quant a la prevenció i documentació de les restes arqueològiques aparegudes dins del recinte que ocupà l'antiga Iluro, declarat Bé d'Interès Nacional.

És necessari recordar que amb anterioritat a la creació de l'AAAM, a final del segle XIX, ja hi va haver erudits locals (per exemple, el pare Rius) que es van interessar molt pel nostre passat més remot, i que de documentació de restes arqueològiques a casa nostra, se'n coneix que data de finals del segle XVI. També, del segles XVII, XVIII i primera meitat del XX, però, l'Associació creada per Terenci Thos, al nostre parer, no deu res a tota aquesta activitat anterior sinó que és fruit d'un context històric molt particular que explica el naixement d'associacions semblants a altres llocs de Catalunya.

Es pot afirmar, doncs, que Marià Ribas, primer en solitari i, després, amb el seu grup de col·laboradors, seria la baula que enllaça la tasca iniciada per Terenci Thos, el 1888, amb l'activitat arqueològica actual, de manera que la flama encesa fa més de cent-vint anys mai no s'ha arribat a extingir. Ben al contrari.

Per acabar, voldríem manifestar el nostre agraïment als senyors Masó i Aguilar per haver-nos proporcionat la documentació necessària per a la realització d'aquest breu article, així com al senyor Joan Banús que, infructuosament, ens consta que va buscar a l'arxiu del Govern Civil de Barcelona els estatuts fundacionals de l'AAAM. Segons comunicació personal, durant la II República foren destruïts molts estatuts d'entitats que, com l'Associació Artístich-Arqueológica Mataronesa, van tenir una vida efímera, ja que aleshores els criteris de conservació de documents «vells» eren diferents dels que tenim a l'actualitat.

Josep A. Cerdà

TRANSCRIPCIÓ DE LES ACTES

1
Acta de constitució[15]

En la Ciutat de Mataró, als nou dias de Desembre de l'any mil vuytcents vuytanta vuyt.

Citats per segona volta á Junta general los socis fundadors de l'Associació Artistich-Arqueológica mataronesa, en conformitat al article vint y set de sos Estatuts, al objecte de constituhir-la, se congreraren, á las cinq de la tarde, en una de las aulas de l'Escola municipal d'Arts y Oficis, instalada en lo edifici conegut d'antich per «la Fleca», los Senyors, quins noms y cognoms se llegeixen al marge.

Donat compte de la presentació al Gobern civil de Provincia, no tant sols dels Estatuts, qu'ho foren en divuyt de Septembre prop passat, sino també de la modificació dels articles vint y vuyt y trenta quatre, quina nota s'autorisá per lo Excm. Sr. Gobernador en deu de Novembre seguent, se procehí á l'elecció de la Junta-Directiva, quedant nomenats los Senyors y per los carrechs que's dirán:

En Terenci Thós Codina, President.
Rnt. P. Gabriel Cardona, Escolapi, Vice-President.
En Josep Mª Pellicer Pagés, Conservador-Bibliotecari.
N'Emili Cabañes Rabassa, Tresorer-Contador.
N'Antoni Ferrer Armán, Vocal.
Rnt. En Gaspar Collet, Prebere, Vocal.
En Joseph Puig Cadafalch, Vocal.
N'Antoni Viada Viladesau, Vocal.
En Joseph Manén Masó, Secretari.

Presa possessió per los nomenats assistents al acte, se declará per lo Sr. President constituhida, des d'avuy, l'Associació Artistich-Arqueológica mataronesa.

Se resolgué per unanimitat, en conformitat al article vint y nou dels Estatuts, concedir un termini, qu'acabará quinse dias despres d'inaugurada l'Associació, per l'entrada de socis, reduhint á cero, durant aquest temps, la quota d'ingrés que fixa lo citat article.

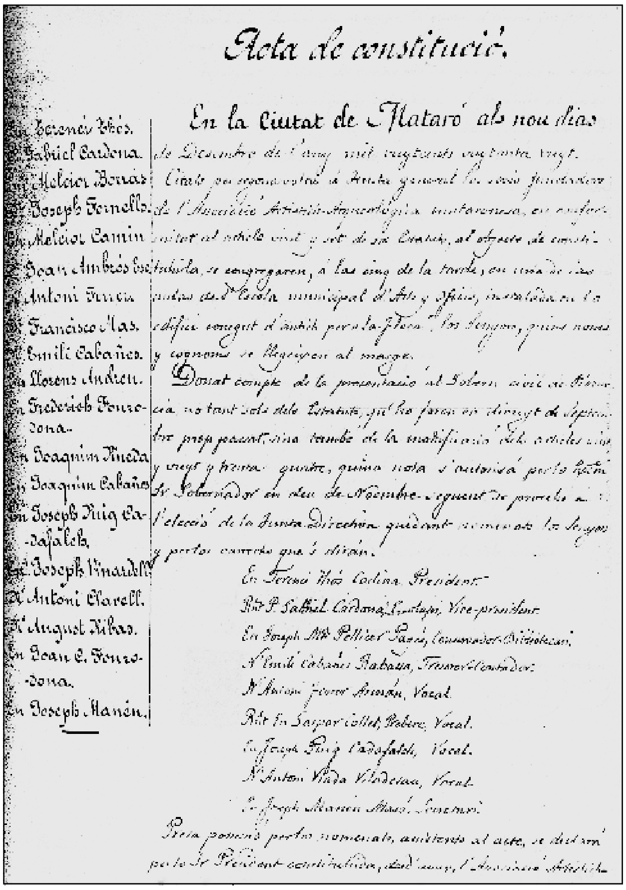
Tot seguit y despres de varias observacions per part de diferens socis, s'acordá inaugurar solemnement l'Associació ab una vetllada en un dels jorns del prop vinent Janer, que fixará la Directiva y procurar aixi mateix la celebració d'una Exposició local Artistich-arqueológica en la próxima festa de las Santas, á quin fi se resolgué nomenar una comissió especial de socis baix la presidencia d'un vocal de la Directiva.

Aixecada la sessió per alguns minuts y posats d'acort los presents, resultaren elegits per majoria los Senyors:

En Melcior Borras Bofarull.
En Melcior Camin Lopez.
Dr. Joseph Fornells, Prebere.
En Joseph Vinardell Rovira.
N'August Ribas Mustarós.
En Joan Crisóstomo Fonrodona Agustí.

Y se termená la sessió, aixecant-se'n acta, quina cópia deurá esser remensa dins lo terme que senyala la Lley d'Associació vigent, al Excm. Sr. Gobernador civil de la Provincia.

Lo President
[Signat:] Terenci Thós y Codina
[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

Acta de constitució.
En la Ciutat de Mataró als nou dias de Desembre de l'any mil vuytcents vuytanta vuyt.
Citats per segona volta á Junta general los socis fundadors de l'Associació Artistich-Arqueológica mataronesa, en conformitat al article vint y set de sos Estatuts, al objecte de consti-tuhirla, se congregaren, á las cinq de la tarde, ...
En Terenci Thós Codina President.
Rnt. P. Gabriel Cardona, Escolapi, Vice-president.

Primer full del llibre d'actes.

2
Sessió del dia 26 de Desembre de 1888[16]

Reunida la Junta Directiva en una de las salas de l'Escola d'Arts y Oficis, president y concorrent los Senyors quins noms aparexen al marge, se llegí l'acta de la Constitució de la Societat y fou aprobada.

Se resolgué:

Senyalar lo dia tres del prop vinent Jener per la celebració de la vetllada inaugural de la Associació, fixant lo programa de la festa.

Demanar al Excm. Ajuntament un lloch per a l'establiment de la Societat, la concessió en diposit de objectes arqueologics per lo Museo de la mateixa y una subvenció anyal per son foment.

Ynnovar al M. Y. Sr. Alcalde la constitució de l'Associació, oferint sos treballs en bé de la Ciutat.

Anomenar Conserge-Andador de la Societat á Joaquim Font y Nonell, senyalant-l'hi una mesada de set pessetas y mitja.

Y concedir un termini d'un any per a l'ingrés de socis numeraris, ab exempció del pago de la quota d'entrada.

Y se termená l'acte.

Lo President

[Signat:] Terenci Thós y Codina.,

[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

3
Sessió de vint y set de Jener de 1889[17]

Reunida la Junta Directiva en lo llóch de costum, estant presents los Senyors anomenats al marge, se llegí y fou aprobada l'acta de l'anterior.

Se doná compte y quedá enterada la Junta d'un ofici del M. Y. Sr. Alcalde d'exa Ciutat, responent al dirigit a s'Autoritat en primer del corrent mes, fent vots per lo progrés de la Associació.

Volent donar una proba de l'estima en que l'Associació té la restauració del Monestir de Sta. Maria de Ripoll, se resolgué celebrar una vetllada literari-musical per contribuhir al acabament del tant notable monument historich.

Y se termená l'acte.

Lo President

[Signat:] Terenci Thós y Codina.,

[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

4
Sessió de disset Febrer de 1889[18]

Reunida la Junta Directiva en lloch acostumat, trobant-se presents los Senyors que al marge s'anomenan, fou llegida y aprobada l'acta de l'anterior.

Fent us de la facultat concedida en l'article deu dels Estatuts, la Junta acordá anomenar socis corresponents de la Associació als Senyors Rnt. P. Fidel Fita, jesuita, En Melcior de Palau, En Manel de Bofarull Palau, N'Alvar Mª Camín, En Lluis Mª de Llauder, En Ramón Arabia Solanas, En Cassimir Bruges Escuder, En Manel Borrás de Palau, En Joan Visa Martí, En Joseph Cusachs Vidal, En Silvino Thós Codina, En Gumersindo Colomer, lo Rnt. P. Eduard Llanas, escolapi, En Joan Rubio de Laserna, lo P. Jaume Roberges, escolapi, En Joseph de Palau Huguet, En Lluis Lopez Oms, En Francesch Boter y de Dalmases, En Lluis Colomer Ballot, lo Dr. Jaume Almera, Pbre., En Francisco Calbetó, En Joaquim Torres Karcrach, En Joaquim Torres Canosa, En Joaquim Mª Salvañá, En Honorat de Saleta, N'Antoni de Bofarull, En Joan Parés, En Joaquim Cabot Rovira, N'Antoni Font Boter, En Leandre Jover Traveria, Rnt. Ramón Rosés, Rnt. Francisco Crusellas, En Joseph Vilaseca Casanova, En Manel Comas Thós, En Joaquim Botet Sisó, En Joan Abril, En Gayetá Bohigas Monrabá, N'Enrich Masriera, En Pelegrí Casades Gramatxes, En Bonaventura Renter, En Joseph Mª Valeta, N'Enrich Claudi Girbat, En Martí Dedeu, En Claudi Omar, En Francisco Javier Tobella, En Joseph LLuis Domenech Montaner, En Ramon Alomás Sarriás, En Joseph Valdé Vila, En Manel Ribot Serra, En Joseph Garcia Robles, En Pau Bertran y Brós y En Joseph Ribera.

Se resolgué axí matex demanar alguns treballs á varis dels anomenats, per lo major lluhiment de la projectada vetllada á Ripoll.

Y se termená l'acte.

Lo President

[Signat:] Terenci Thós y Codina.,

[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

5

Sessió de nou de mars[19]

Reunida en lo lloch de costum la Junta Directiva baix la presidencia y assistencia dels Senyors al marge anomenats se llegí y aprobá l'acta del'anterior.

Se doná compte y la Junta quedá enterada d'una comunicació del Excm. Ajuntament, trasladant un acort sobre concessió de lloch per Museo y subvenció, axí com també de las respostas dels socis corresponents En Ramón Alomá y En Claudi Omar.

S'acordá dirigirse al Ajuntament demanant una subvenció per l'exposició de belles arts y arqueologia que's projecta celebrar en la próxima festa de las Santas.

A proposta del Senyor President, s'anomená una Comissió composta dels socis numeraris Rvt. P. Joan Ambrós, Escolapi, y Dr. Joseph Fornells, En Joseph Mª Pellicer, En Joseph Puig Cadafalch, En Melcior Bossa, N'Antoni Viada Viladesau y l'infrit. [*infrascrit*] Secretari per a compilar noticias, datos, monografias, efemérides y estudis historichs referits á nostra ciutat, á fi de donarlas á la estampa.

Per unanimitat se resolgué pagar al copista Sr. Garcia la quantitat de trenta vuit pessetas per cópias de papers de música per a la vetllada á Ripoll.

Per ultim s'acordá convocar Junta General en lo propvinent dijous, al objecte de crear una nova categoria de socis filarmonichs per a cooperar á les solemnitats artísticas de l'Associació, reformant en lo necessari los Estatuts.

Y se termená l'acte.

Lo President.
[Signat:] Terenci Thós y Codina.,
[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

6

Convocatoria de la Junta General

Convocada la Junta general de socis en tretse de Mars de l'any mil vuytcents vuytanta nou, no pogué celebrarse sessió per no concorrer nombre bastant de socis per acordar, disposant lo Sr. President cridar á segona convocatoria lo proxim diumenge, de conformitat á lo disposat en l'article 26 dels Estatuts.

Lo President.
[Signat:] Terenci Thós y Codina.,
[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

7

Sessió de catorse d'Abril[20]

Reunida la Junta Directiva en lo lloch de costum, presidint i assistint los SS. que al marge s'anomenan, fou llegit y aprobat l'acta de l'anterior.

S'autoritzá al reverent Gaspar Collet per disposar l'impressió d'invitacions als musichs y coros que prenen part en los ensaigs de la part musical per la celebració de la vetllada á Ripoll.

S'aprobá lo projecte de sagell de l'Associació presentat per lo Sr. N'Antoni Vidal Viladessau.

La Junta quedá enterada de las comunicacions dels socis corresponents En Joan Parés, P. Jaume Roberges, Escolapi, En Francesch Boter, En Gumersindo Colomer Codina y En Lluis Colomer y Ballot, lo derrer dels quals enviá uns estudis grafichs referents á las esglesias de Argentona y Orrius, que foren rebuts ab agrahiment.

Fou senyalat lo dia vint y set del corrent per a la celebració de la vetllada á Ripoll en lo Colisseu d'Euterpe, autorisant al Sr. President per fixar lo programa y altres detalls per a la matexa.

A proposta del Rnt. En Gaspar Collet foren anomenats socis filarmonichs los SS. En Joan Sabater, Joseph Jofre, Pere Arbat, Alfons Dotra, Pere Fontanils, Manel Maurí, Pere Jofre, Teodor Solá, Miquel Pla (fill), Celedoni Pla, Lluis Salvet, Francisco Constans, Joaquim Tell, Joan Martí Catá, Manel Cassadó, Joseph Bot, Frederich Vila, Francisco Vila, Manel Tarau (?), Pere Castro, Camilo Lloret, Emili Soler, Ramón Patau, Joan Martí Suriñach, Joseph Padró, Ignaci Tell, Jascinto Palau, Ynnocenci Castro, Francisco Buxó, Ramón Oriol, Pere Garcia, Joan Coll, Joaquim Mauri, Joseph Cardona, Bernat Pujol, Joseph Martí, Gayetá Parera, Narcís Morera, Joaquim Artis, Joseph Castell, Joseph Bertran, Baldomero Clariana, Francisco Guañabens, Felix Ximenes, Joseph Vilardebó, Agustí Coll, Joseph Palau, Gaspar Lluch (?), Agustí Sagalés, Manel Bofarull, Narcis Fradera, Jaume Carrau, Joseph Mª Thós, Miquel Ysern, Anastasi Segí, Francisco Sabatés, Rafael Barrau, Pere Company, Eugeni Ferrer, Francisco Collet, Felix Clariana, Martí Font, Joan Palau, Joan Puig, Miquel Mª Fernandez, Joaquim Mora, Joseph Canals, Ramón Puig, Jaume Clot, Joan Salvá, Juliol Aromí, Francisco Cruixent, Lluis Martí, Antoni Viada, Viladesau, Lluis Viada, Francisco Fonrodona, Joseph Valls, Lluis Viladevall y Joan Crisostom Fonrodona.

Y se termená l'acte.

Lo President.
[Signat:] Terenci Thós y Codina.,
[Signat:] Joseph Manén, Secretari.

NOTES

1.- Joaquim Graupera i Graupera, «Les activitats de l'Associació Artístic Arqueológica Mataronesa», *Mataronins en la restauració de Ripoll, 1893-1993, centenari de la consagració de la basílica,* (Mataró, 1993) pp. 29-52, i *Josep Puig i Cadafalch i l'Associació Artístic Arqueológica Mataronesa*. Grup d'Història del Casal, (Mataró, 2001).

2.- Jaume Vellvehí i Altimira, *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença*. (Mataró, 2003).

3.- Lluïsa Layret i Raurich, *«L'Associació Artístic Arqueológica Mataronesa», Mataronins en la restauració de Ripoll, 1893-1993, centenari de la consagració de la basílica*. (Mataró, 1993) pp. 24-28.

4.- Ramon Reixach i Puig, *Els orígens de la tradició política liberal catòlica a Catalunya. Mataró, s. XVIII i XIX,* Premi Iluro 2007, Caixa d'Estalvis Laietana, (Mataró, 2008).

5.- Jorge Maier, *Jorge Sonsor (1855-1930) Un académico correspondiente de la Real Academia de la Historia y la Arqueología española,* Real Academia de la Historia, (Madrid, 1999), pp. 73-78.

6.- Jordi Cortadella, «Història de l'arqueologia a Catalunya, avui». *L'Arqueologia a Catalunya durant la República i el Franquisme (1931-1975).* Actes de les Jornades d'Historio-grafia celebrades a Mataró els dies 24 i 25 d'octubre de 2002, Patronat Municipal de Cultura i Museu de Mataró, (Mataró, 2003, pp. 17-30.

7.- Mariano Ayarzagüena Sanz, «Para comprender el trabajo de un investigador hay que tener en cuenta el ambiente en el que se desenvuelve y grupos a los que pertenece. Alsius se encontraba en la vanguardia del movimiento nacionalista cultural y científico que existía en pro de los estudios históricos y científicos de la Cataluña del s. xix denominado La Renaixença, cuyo vehículo impulsor era la lengua catalana. Su pertenencia a este movimiento lo podemos observar en: a) los temas que trata (históricos); b) uso frecuente de la lengua catalana; c) personas con las que se relaciona (Pujol y Camps, Botet y Sisó, Chía, Martorell, Sanpere y Miquel, etc.); y d) revistas en las que publica Revista de Ciencias Históricas, La Renaxensa, Revista de Girona, Anuari de la Associació d'Excursions Catalana, Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa, etc).», *Espacio, Tiempo y Forma. S. I, Prehist. y Arqueol.,* t. 2, (1989), pp. 433-441.

8.- Joan Ramon Gonzàlez, «L'arqueologia lleidatana no professional entre 1931 i 1975», *L'Arqueologia a Catalunya durant la República i el Franquisme (1931-1975),* Actes de les Jornades d'Historiografia celebrades a Mataró els dies 24 i 25 d'octubre de 2002, Patronat Municipal de Cultura i Museu de Mataró, (Mataró, 2003), pp. 175-204.

9.- Joaquim Botet i Sisó (Girona, 1846-1917). Entre altres obres podem esmentar les següents: *Empúries*: *Noticia histórico-arqueológica de Emporion* (1879); *Geografia General de Catalunya* (dirigida per Francesc Carreras i Candi, volum dedicat a la província de Girona); *Les monedes catalanes* (1908-1911).

10.- En Josep Maria Pellicer i Pagès havia publicat, un any abans de la fundació de l'AAAM la seva obra més coneguda: *Estudios Histórico-Arqueológicos sobre Iluro,antigua ciudad de la España Tarraconense, Región Layetana*. (Mataró, 1887).

11.- Josep Puig i Cadafalch, «Com s'inicià el Museu de Mataró», *Museu,* (Mataró, 1948), pp. 62-63.

12.- Segons Ramon Reixach, el pare escolapi Gabriel Cardona, vicerector de Mataró des de 1881, fou un estudiós de les antiguitats locals. Va continuar el monedari del pare Josep Rius i el va ampliar fins a 3.000 monedes. També va ser cofundador i vicepresident de l'AAAM, la primera entitat catalanista de la ciutat (Reixach, *Els orígens de la tradició política ...*, pp. 605-606).

13.- Josep Manén i Massó està considerat, juntament amb Josep Maria Pellicer i Pagès i Terenci Thos i Codina, aquests dos darrers, professors de Valldemia, i tots tres membres de famílies liberals, els impulsors de l'estudi del passat i de la preservació del patrimoni històric, arqueològic, immoble, moble o documental a Mataró (Reixach, *Els orígens de la tradició política ...*, p. 622).

14.- Josep Barberà, «La lluita per la successió del projecte d'investigació de Bosch Gimpera. L'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació (IPA) i l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat (IAP)», *L'Arqueologia* a *Catalunya durant la República i el Franquisme* (1931-1975). Actes de les Jornades d'Historio-grafia celebrades a Mataró els dies 24 i 25 d'octubre de 2002. Patronat Municipal de Cultura i Museu de Mataró, (Mataró, 2003), pp. 103-124.

15.- Al marge esquerre En Terenci Thós, P. Gabriel Cardona, En Melchor Borrás, Dr. Joseph Fornells, En Melcior Camín, P. Joan Ambrós, Esc., N'Antoni Ferrer, Dr. Francisco Mas, N'Emili Cabañes, En Llorens Andreu, En Frederic Fonrodona, En Joaquim Pineda, En Joaquim Cabañes, En Joseph Puig Cadafalch, En Joseph Vinardell, N'Antoni Clavell, N'August Ribas, En Joan C. Fonrodona, En Josep Manén.

16.- Al marge esquerre: En Terenci Thós, Rnt P. Gabriel Cardona, En Josep Mª Pellicer, N'Emili Cabañes, N'Antoni Ferrer, En Josep Manén.

17.- Al marge esquerre: En Terenci Thós, President; Rnt P. Cardona, Sr. Pellicer, Sr. Cabañes, N'Antoni Viada Viladesau, Josep Manén.

18.- Al marge esquerre: Sr. Thós, President; Rnt. S. Cardona, Sr. Cabañes, Sr. Ferrer, Sr. Manén.

19.- Al marge esquerre: Sr. Thós, President; Rnt. S. Cardona, Rnt. En Gaspar Collet, Sr. Pellicer, Sr. Viada, Sr. Manén.

20.- Al marge esquerre: Sr. Thós, President; Sr. Ferrer, Rnt P. Cardona, Rnt. Gaspar Collet, Sr. Pellicer, Sr. Manén.

L'any 1889, Pepeta Moreu i Fornells, desestimant els requeriments del gran arquitecte Antoni Gaudí, es casà amb Joaquim Caballol i Viadé, fill del mestre d'obres Ignasi Caballol.

L'arquitecte Benvingut Caballol i Moreu va ésser un dels seus fills, mort molt prematurament.

Jaume Soler i Fonrodona, arquitecte, analitza tot seguit les circumstàncies familiars dels Caballol Moreu.

L'ARQUITECTE MATARONÍ BENVINGUT CABALLOL I MOREU

ELS MOREU

Els Moreu eren una família benestant, formada pel pare, Antoni Moreu i Viñas, la mare, Antònia Fornells i Font, tres filles, Pepeta (16 juny 1857), Magdalena (18 octubre 1861), i Agustina (27 març 1864), i un fill Josep M. (nat el 1874, i que va morir el 7 de desembre de 1973). El pare va morir el 20 d'abril de 1883 i durant uns anys, l'avi, Agustí Moreu i Prats (mort el 13 de març de 1887) es va fer càrrec de la família.

L'origen de la fortuna de l'Agustí Moreu i Prats, oficialment pescador d'ofici, era una mica incerta, ja que la feina de pescador era de les més mal pagades de l'època. Havia comprat una casa de cós per a ell i una altra per a la família del fill al carrer de Sant Antoni, i una masia a Cabrera, al veïnat de Santa Helena d'Agell, sota l'ermita i el popular restaurant conegut com «els Frares». Amb el temps va passar a ser propietat de la tercera germana, l'Agustina, casada amb el músic Joaquim Cassadó, que el 1924 la va vendre a la família de Miquel Costas, fabricant de paper de fumar, i es per això que la finca era coneguda com «ca l'Smoking».

LA PEPETA MOREU I FORNELLS

Va néixer a Mataró el 16 de juny de 1857 i va morir a Sitges el 9 de desembre de 1938. El seu primer matrimoni amb Antoni Palau va ésser anul·lat per bigàmia. Ella i la seva germana Agustina són mestres de la Cooperativa, les primeres mestres laiques de l'Estat espanyol.

Desestimant els requeriments de l'arquitecte Gaudí[1], es casà el 4 d'abril de 1889 amb Joaquim Caballoll i Viadé, fill del mestre d'obres Ignasi Caballol[2], amb qui tingué quatre fills Ignasi, Teresa, Benvingut i Joaquima. Enviudà el 8 de setembre de 1899, i es casà novament, el 12 de març de 1900, amb un altre mataroní, en Josep Vidal i Gomis, onze anys més jove que ella. Havia viatjat a l'Extrem Orient, i es dedicava al món de l'espectacle. Primer anaren a viure a Barcelona, al carrer de Lleó XIII, cantonada al passeig de Sant Gervasi, sota del Tibidabo, en una zona festejada per les classes altes de l'època i després, per necessitats de la feina, al carrer de Provença, entre Rambla de Catalunya i Balmes. L'educació dels fills era a càrrec de la institutriu miss Mary Bray, que ho havia estat de les germanes López Quijano, nebodes del comte de Güell.

A partir de 1924, passaven els estius a Sitges, al carrer de Sant Sebastià, i després al carrer de Sant Pere, núm. 29. Van ser uns anys de felicitat, d'esplendor i de relacions, amb l'alta burgesia i sobretot amb la gent de cinema, per l'activitat del marit, empresari cinematogràfic i del Liceu, on el seu cunyat Joaquim Cassadó era director d'orquestra. Quan la Paramount, de la qual el seu home era vice-president, va portar a Barcelona en viatge promocional la parella més famosa del cine mut, Douglas Fairbanks i Mary Pickford, els varen tenir invitats a dinar a la casa de Sitges. La seva filla explica que quan va ser l'hora de dinar estant a la galeria, Douglas Fairbanks, fent l'honor de la seva fama de gran senyor, va donar el braç a la seva mare per anar de la galeria al menjador situat

allà mateix. Si de jove havia estat festejada pel gran arquitecte Gaudí, de vella va ser homenatjada pel primer galan de l'època. Va morir a Sitges (9 de desembre de 1938) on la Guerra Civil l'havia atrapat, pocs dies abans de l'entrada de les tropes franquistes. Abans havien mort el marit (15 de juliol de 1938) i la filla gran Teresa (5 de setembre de 1938). Només la va sobreviure la filla petita, la Joaquima, la Quima, que restà soltera, i per tant la Pepeta no va deixar descendència.

En la darrera fotografia que es conserva d'ella se la veu asseguda al passeig de Sitges, amb el seu barretet, amb tot el que això representava en plena Guerra Civil. Curiosament a la fotografia s'hi veu també un «miliciano» amb el mosquetó a la mà.

LES TIES MOREU I FORNELLS, MAGDALENA, AGUSTINA I L'ONCLE JOSEP M.

La segona germana de la Pepeta era la Magdalena o Madelena, casada amb Josep Soler i Cabana. Va ser molt prolífica, així com també la seva família. Es compten uns cinc-cents entre els seus descendents i les seves parelles.

La tercera era l'Agustina, casada amb el músic Joaquim Cassadó i Valls[3]. Si el marit era de caràcter tranquil i una mica sarcàstic, l'Agustina era l'altra cara de la moneda. De caràcter extrem i amb vestits i cabellera ostentosos. Els músics de l'orquestra del Liceu, de la qual el seu marit era director, li van posar el motiu de «la Valquíria». Això va fer suposar a en Carandell, que quan Joan Maragall explica que, de gran, en Gaudí es va enamorar d'una «alemanya» (així entre cometes, volent dir que no era realment alemanya), és possible de suposar que aquesta «alemanya» era l'Agustina Moreu. Si fos així, en Gaudí s'hauria enamorat de jove de la germana gran i de gran de la germana petita de can Moreu.

El germà petit, Josep M. Moreu i Fornells, va néixer quan la pubilla, la Pepeta, ja tenia disset anys. Per això va viure i veure, amb ulls de noiet, les relacions de Gaudí amb la seva germana gran. Cap el 1958, a l'edat de setanta-cinc anys, a instàncies del seu fill Enric Moreu Rey[4], va escriure unes memòries, de les quals es van fer una petita sèrie de fotocòpies, a manera de facsímils, que són, junt amb l'article *Una calaverada* de Joan Maragall, la principal font del coneixement de les relacions entre la Pepeta i Gaudí. Explica que essent alumne dels Escolapis, les germanes en tornar de la feina de la Cooperativa,

La Pepeta, aleshores Sra. Vidal i Gomis, mare dels Caballol i Moreu. «A l'hivern de 1936, al passeig de la Ribera, tota empolainada, amb barret i abric d'astracan, malgrat el perill que comportava vestir així en època de persecució de persones benestants». *La guerra de 1936-1939 a Sitges*. Dietari de Joaquima Caballol i Moreu.

solien armar un gran rebombori pel carrer, que arribava a les aules. Aleshores l'escolapi de torn, els feia pregar perquè aquelles ànimes deixessin la seva feina. Moreu i Fornells havia volgut ser arquitecte, i es va fer acompanyar per la seva mare a veure en Gaudí, però aquest el desanimà.

De gran, en Josep M. Moreu i Fornells va muntar, amb el seu cunyat Cassadó, un negoci de venda i lloguer de pianos i harmòniums, amb construcció de la seva pròpia marca «Cassadó-Moreu». Al Museu Nacional d'Art de Catalunya n'hi ha un exemplar preciós i encara avui és possible de comprar-ne algun de segona mà. Primer al carrer del Dormitori de Sant Francesc, núm. 27 i després als Jardins del passeig de Gràcia, núm. 128, prop de la casa Fuster. Hi havia el rètol modernista «Cassadó-Moreu» que ja ha desaparegut.

EL PADRASTRE JOSEP VIDAL I GOMIS

El matrimoni de la Pepeta Moreu amb Josep Vidal i Gomis, mataroní (12 de març de 1900), va donar estabilitat econòmica i afectiva a la família.

Josep Vidal i Gomis

Vidal i Gomis havia viatjat per tot el món, al Japó, a l'Índia, al mar Roig, als Andes, que va travessar amb caravana de mules, i naturalment pels principals països d'Europa i tot Espanya. Alegre i servicial, tenia molta facilitat de paraula en diversos idiomes. Va donar una gran formació als fills de la Pepeta, que l'estimaven i van poder estudiar carrera els dos nois i van tenir una acurada educació de les noies, especialment per l'aprenentatge d'idiomes. Dedicat al món de l'espectacle, aviat es va inclinar cap al creixent fenomen del cinema. El 1921 va ésser nomenat vice-president de la Paramount Films, de fet el primer espanyol, i com a empresari del Coliseum va viure de primera mà la introducció del cinema sonor i l'obligà a posar-se en contacte amb les autoritats del moment. Recordem que durant la dictadura de Primo de Rivera la gran censura el va obligar a tractar amb polítics. Va tenir també molta relació amb artistes, que solia invitar a la seva casa de Sitges. El 1924 va ésser nomenat president de la Mútua de Defensa Cinematogràfica. Va ésser també fundador de Salva Films S.A. de Seguros, i l'any 1927 vice-president de la Paramount.

El 1928 és president de la Societat Espanyola d'Empresaris d'Espectacles Pùblics. I l'any 1931, com a cap de la delegació espanyola, va assistir al Congrés de Cinema a París. A Barcelona va organitzar els actes festius del Dia del Cinema (1935). Segons les cròniques d'aquell temps «el seu *savoir faire*, i la proverbial facilitat de paraula, el fan indiscutible en tots els actes d'empresa, homenatge o comiat». Va participar en la polèmica sobre estimació de drets pagats en divises.

Va tenir problemes amb la censura (durada dels petons de Maurice Chevalier a la *Canción de París*) i amb la prohibició per la Dictadura de *Too many kisses* i altres pel·licules.

Els seus empleats l'anomenaven papà Vidal.

També va ser vice-president de l'Associació espanyola de Billar.

Durant la Guerra Civil, va fer un viatge a París, en cotxe privat fins a Toulouse, i d'allà amb avió a París, i va aprofitar per fer-se operar a l'hospital americà de Neuilly-sur-Seine, però va morir en l'operació (16 de juliol de 1938). El «Comité obrero de control», li va dedicar una elogiosa i amistosa necrològica. És enterrat al cementiri del Père Lachaise de París. La revista *Matador*, òrgan privat de la Paramount Films, va dedicar el seu número d'agost de 1938 a la seva memòria.

D'esquerra a dreta, Douglas Fairbanks, Teresa Caballol i Moreu, Mary Picford, Josep Vidal i Gomis, Joaquima Caballol i Moreu.

LA GERMANA JOAQUIMA CABALLOL I MOREU

Nascuda a Mataró el 4 d'abril de 1889, coneixia molts idiomes i col.laborà amb el seu padrastre en les activitats de la Paramount. Durant la guerra va escriure *La guerra de 1936-1939 a Sitges*, un dietari en anglès, perquè pensava que seria publicat als Estats Units. Posteriorment ella mateixa el va traduir al català. Ha estat publicat a Sitges i ha esdevingut un llibre antològic en el seu gènere. Acabada la guerra, el règim franquista va obligar a tancar la Paramount perquè estava filmant una pel·lícula basada en la novel·la de Hemingway *Per qui toquen les campanes* i la Joaquima va haver de subsistir traduint revistes de ganxet i altres «labores propias de su sexo». Posteriorment, la Metro es va encarregar de distribuir les pel·lícules de la Paramount i va absorbir el poc que quedava del personal i la Quima va ésser anomenada cap del servei de publicitat de la Metro Goldwing Mayer. Cap al 1942 o 1943 es va encarregar de la secció cinematogràfica de la revista *Siluetas*. Coneixedora del parlar quotidià o *slang* gangsteril, va ésser imprescindible per a preparar el doblatge de moltes pel·lícules. I en alguns casos, per exemple El Doctor Zhivago, va arribar fins al final. Va escriure per a *La Vanguardia* i per a *Variety* de Hollywood i es va relacionar amb tota la gent de premsa, sobretot la gent del cinema. Era molt amiga de l'escriptora, historiadora i col·laboradora de la Paramount, Maria Llum Morales considerada com la primera dona catalana (encara que nascuda a La Corunya, però plenament integrada a la cultura del país) que va ésser directora d'un diari tan important com *La Vanguardia* (8 d'agost de 1936). Crítics com Jordi Torras o Àngel Zúñiga, agraeixen l'aportació de la Quima en els seus treballs i sobretot tot el que fa referència al període del pas del cine mut al sonor. Mai no va deixar de traduir biografies d'actors (Marlon Brando), o de novel·listes angleses d'èxit en el seu moment (Rosamunde Pilcher - Mary Roberts Reinhart - Helen Macinnes i altres).

Va donar a la càtedra Gaudí de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona el tapís *Salve*, rèplica a mida reduïda del que Gaudí havia dissenyat per al palau Güell i que havia executat conjuntament amb la seva mare i la seva germana Teresa. Recordem també que la Pepeta, de jove, havia brodat la senyera de la Cooperativa de Mataró, de la qual va fer una queixa: «Muy Sr. mío. No se puede bordar una hoja con tantas curvas».

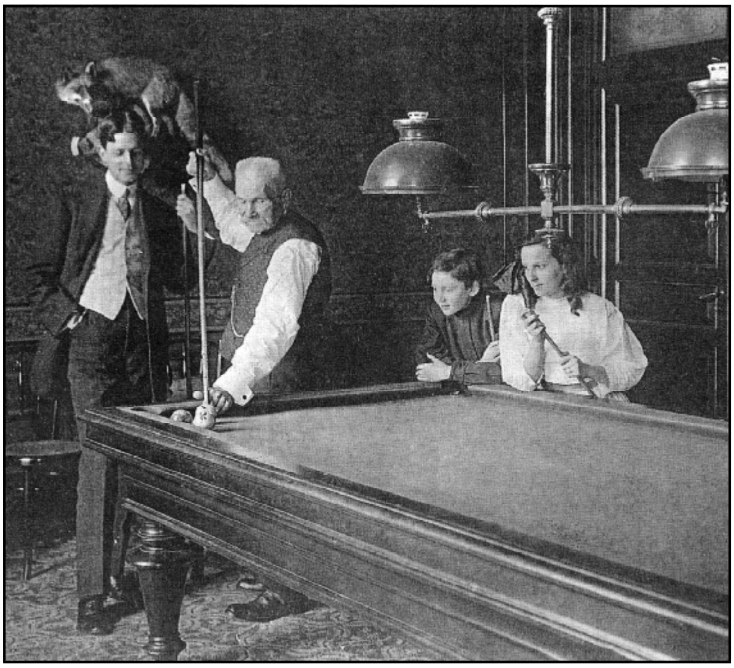
Va morir a Sitges el 8 de febrer de 1999, a l'edat de noranta-sis anys, viscuts amb plenitud, i va ser enterrada al cementiri d'aquesta localitat, prop de la seva mare Pepeta i la seva germana Teresa. Havia comentat que tot i que la seva mare havia conviscut sempre amb ella, l'amistat de la seva mare amb Gaudí mai ningú no li havia preguntat res.

BENVINGUT CABALLOL I MOREU

Va néixer a Mataró i es va llicenciar d'arquitecte el 27 d'octubre de 1917, amb un expedient acadèmic excel·lent. Abans de tenir el títol, ja havia guanyat premis als concursos que convocava anualment el Centre Excursionista de Catalunya els anys 1913, 1914, 1915 i 1917, amb dissenys de dibuixos per a mosaics hidràulics, i el 1915 amb el projecte d'una escola rural, en competència de noms després tan prestigiosos com J. R. Ràfols, E. P. Cendoya. Bassegoda Musté, amb qui, essent estudiant, va editar la revista *Biga*, de temes d'arquitectura i hi col·laborà amb el pseudònim Nic. Abans d'acabar la carrera ja havia entrat a treballar a l'equip tècnic de l'Exposició Universal, a les ordres d'Eduard Ferrés i Puig, que li confiava feines de gran responsabilitat. De tarannà clarament noucentista, va preferir treballar amb aquest arquitecte i no pas amb Gaudí, tot i l'amistat que tenia la seva mare, la Pepeta, amb el gran arquitecte. En Ferrés li va confiar la direcció

Benvingut Caballol i Moreu

D'esquerra a dreta, Benvingut Caballol i Moreu, un parent de Vidal i Gomis, Ignasi Caballol i Moreu i Joaquima Caballol i Moreu.

d'obres del Balneari d'Estoril, on va anar a viure els anys 1920 i 1921.

Per aquella època en Ferrés i Puig, ja estava lluny del seu període gòtico-modernista; és l'època de l'Hotel Palace de Madrid, dels Magatzems Damians, després El Mundo, Hotel Ritz.

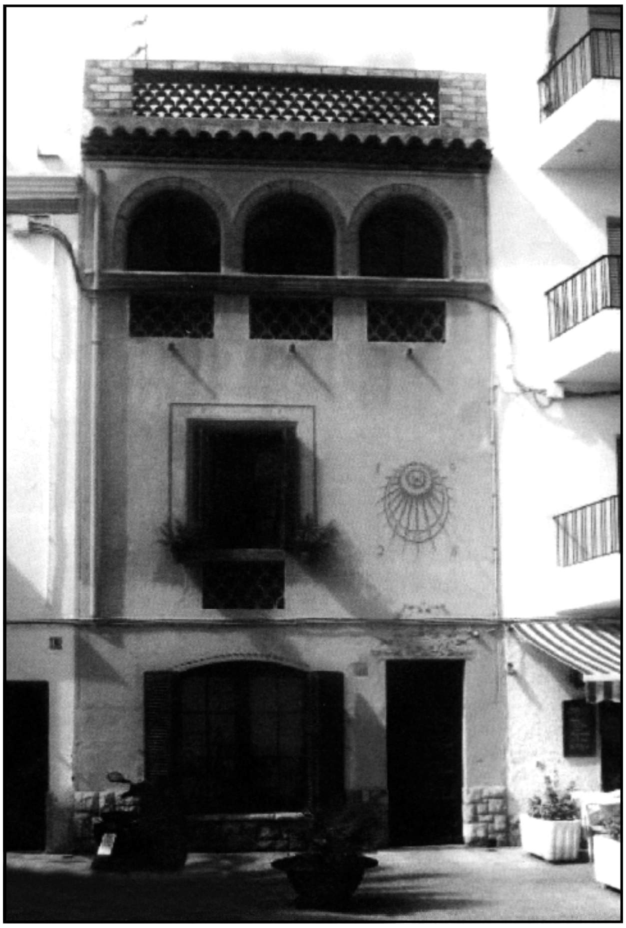
Els biògrafs de Ferrés i Puig expliquen així les aportacions d'en Caballol... «Les seves evidents aportacions al món de l'arquitectura, el dibuix i la fotografia son desconegudes fins ara, per culpa possiblement de la curta durada de la seva vida i dels molt variats emplaçaments».

Segur que va ser molt important la seva aportació en aquests anys quan «Aquest personatge va introduir nous materials i sistemes constructius. El formigó armat, els prefabricats, nous mètodes de treball, equips tècnics pluridisciplinars i l'organització del treball en equip, noves tipologies de cases barates i hotels. Sistemes de treball i anàlisi mitjançant els quals acudia a font i fotografiar in situ els espais que calia investigar».

El seu esperit noucentista queda clar en un article que Joaquim Folch i Torres li dedicà, el primer de setembre de 1919. *L'arquitecte i artista de l'aigua.* Després de lamentar que quan es volen millorar les fonts rurals es fan «excessos d'arquitectura i amb capelletes i santets, amb lletra lletja i rajoletes modernistes», diu que naturalment cal arranjar-les «però aquesta feina delicada pertoca de dret a aquell que això sabés fer i li podríem donar el títol solemníssim d'arquitecte de les fonts de la nació» no sabem a quina font en concret es referia.

Un dels projectes de més envergadura que va tenir va ésser el del Casal de Mar, secció de rem i natació, encarregat pel Comitè directiu de la Secció d'Esports i d'Excursionisme del Centre Autonomista de Dependents de Comerç i de la Indústria (C.A.D.C.I.). Incloïa planta soterrani, de 20 x 25m., per a garatge, magatzem d'embarcacions, per a 40 canots i 48 barques de rem, i taller; planta pis per a vestidors, amb mil dos-cents armaris, vint-i-una dutxes i lavabos; i al segon pis, gran sala-cafè, sala de juntes, secretaria, etc. I al terrat, solàrium i gimnàs a l'aire lliure.

Aquest projecte va despertar molt d'entusiasme el dia de la presentació, (el 25 d'agost de 1921)

Casa Maria Montané, carrer del Port Alegre, núm. 45, Sitges. (Platja de Sant Sebastià).
Arquitecte Benvingut Caballol i Moreu.

amb grans elogis de la audiència per a l'arquitecte. No sabem què se n'ha fet, del projecte, a causa de la mort de l'arquitecte (3 de novembre de 1922) i perquè amb el cop del general Primo de Rivera, el 13 de setembre de 1923, el CADCI va ser clausurat i part dels seus directius empresonats.

Sabem que havia projectat diversos xalets al Maresme, que havia redactat al Pla d'Ordenació de Santa Helena d'Agell, i que havia concorregut a l'Exposició de Belles Arts de 1918, amb projectes per a un Museu Històric Nacional i per a un palau Episcopal.

Com a obra feta i conservada, només coneixem la casa de cós de Maria Mercadé, al carrer Port Alegre, núm. 45 de Sitges.

Jaume Soler i Fonrodona

NOTES:

1.- La Pepeta i en Gaudí. Realitats i fantasies.

No hi ha cap indici per atribuir irregularitats conjugals o frivolitats a la Pepeta, tal com apareix a l'òpera *Gaudí* i és de mal gust dir que el novel·lista Ignasi Agustí s'havia inspirat en ella per al personatge de Mariona Rebull. En una carta a *La Vanguardia*, del 17 de març de 2002, quan la Quima Caballol ja havia mort, M. Ribera del Pueyo explica que la Pepeta no havia pogut assistir al Liceu el dia de la bomba (7 de novembre de 1893) per problemas de vestuari, ja que estava embarassada de la Quima, i que havia cedit les entrades a uns parents seus, que van morir aquell dia. Tot plegat perquè entre els morts hi havia una família de Canet, formada pel matrimoni Moreu Esteve i la seva filla Margarida, molt jove. No hi ha cap raó per creure que fossin parents. Ni per treure conclusions del fet que la Pepeta i en Gaudí fossin veins al carrer de la Diputació, números 273 i 275. Sabem que van ser amics, però tot porta a creure en unes relacions «normals». No hi ha res que justifiqui algunes reaccions, com les de Lluís Bonet i Garí, quan es varen publicar a *Serra d'Or* pel maig de 1975 una petita part de les memòries de Josep M. Moreu, germà de la Pepeta, que va fer una ràpida rèplica a *Templo*; explica que després de la mort de Gaudí (1926), havia tingut a Agell una conversa amb la viuda Caballol, i que aquesta li va dir que la feina de mestres a la Cooperativa l'havien acceptat per consell del seu confessor. Però des de 1900 la Pepeta havia deixat de ser viuda Caballol per ésser Sra. Vidal. El 1926 tenia 70 anys i havia tingut un canvi radical en el seu status. Havia vist morir els seus dos fills amb la carrera ja acabada. Se li havia detectat Parkinson. La finca d'Agell no era de la germana Agustina des de 1924, i la Pepeta feia anys que no s'hi acostava, possiblement per baralles familiars. És a dir, ni Agell, ni Vda. Caballol. Tot plegat molt poc creïble. El fet que l'Agustina i en Gaudí visquessin en dues cases veïnes, al carrer de la Diputació 273 i 275, també ha fet córrer molta tinta. Només hi faltava la plaga de les «novel·les històriques» per acabar d'embolicar la troca.

2.- L'avi Ignasi Caballol i Sala (17/07/1824-16/07/1882). Va ésser un mestre d'obres molt prolífic que va arribar a construir unes cent trenta cases. Entre les seves obres, hi destaca la controvertida Farinera Larroca i Cia. (1879), des del 1925 la fàbrica de paper Fàbregas de Caralt, situada al Camí del Mig, actualment carrer Biada, que era l'eix agrari de la comarca. Autor del plànol geomètric de Mataró (1852), del qual la Caixa d'Estalvis, va fer un facsímil. Fundador del cos de bombers municipal.

3.- Joaquim Cassadó i Valls, nascut a Mataró el 30 de setembre de 1867 i casat (7 d'octubre de 1891) amb l'Agustina, tingué quatre fills Agustí, Gaspar, Montserrat i Josep. És autor d'una extensa obra religiosa (pregàries, rosaris, ...) com a mestre de capella de la Mercè, i d'obres d'envergadura, com *Simfonia dramàtica*, estrenada el 1901 a Nuremberg i l'any següent a Barcelona, *Concert* per a violí, dedicat al seu fill Agustí, «Tin», per a violoncel, dedicat al seu fill Gaspar, i per a piano a la filla Pilar, i l'òpera *Il Monaco Nero* estrenada al Liceu el gener i febrer de 1902 i 1903, basada en l'obra de teatre *El monjo negre* de Frederic Soler (Pitarra), i segons el costum de l'època, traduïda a l'italià; va musicar cançons com *Cançó d'Octubre*, d'Apel·les Mestres. Va fer molts arranjaments, sarsueles (a l'Arxiu de la Biblioteca de Catalunya, n'hi ha sis), l'himne al primer ferrocarril, sardanes, jotes,...

Cap al 1909 marxà a París i musicà moltes cançons en francès, com *La petite Boite a Musique*, *Pour una larme*, *Adieu aux oiseaux en Printemps*. Quan hagué d'abandonar París per l'esclat de la Primera Guerra Mundial va musicar el poema d'Apel·les Mestres *Cançó dels invadits*, «No passareu i si passeu serà sobre un clap de cendres...». En el catàleg de la prestigiosa editorial Brooklin Public Library, hi consten tres obres impresses el 1898, *Complanta*, *Fluviol, el titit i l'escarbat* i *Serenata Espanyola*. Va morir el 25 de maig de 1926. És possible que la fama del seu fill Gaspar, hagi eclipsat la que es mereix pels seus propis mèrits.

4.- Enric Moreu i Rey (Sant Andreu, Barcelona, 1917). Erudit, activista cultural i polític. Director del teatre Universitari el 1934. Voluntari republicà a la Guerra Civil, amb el grau de capità d'artilleria. Exiliat a Tolosa del Languedoc, es doctorà en lletres. Encarregat de Premsa del consolat francès, i sotsveguer d'Andorra. Historiador. Autor de *Sartine, un barceloní a la cort de Mª Antonieta* (1955), *El Naixement del metre* (1956), *Els pro i els contra dels Borja* (1958) i sobretot d'estudis de toponímia. El 1980 va fundar la Societat d'Onomàstica, però no va acollir-se a l'Institut d'Estudis Catalans que considerava massa barceloní, o com a molt del Principat, ja que el seu àmbit era el dels Països Catalans. El 1990 va rebre la creu de Sant Jordi. Va morir el 26 de febrer de 1992.

BIBLIOGRAFIA

Correspondència entre la Pepeta Moreu i Josep Soler.

JOSEP M. MOREU I FORNELLS. *Manuscrit.*

JOSEP M. MOREU I FORNELLS, «Gaudí a Mataró», *Serra d'Or*, núm. 188, (març, 1975).

JOAN MARAGALL, «Una calaverada», (1898), *Escrits en prosa,* (Barcelona, 1904).

RAFAEL SOLER I FONRODONA, «Els Moreu de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 74, (octubre, 2002).

RAFAEL SOLER I FONRODONA, «Els músics Cassadó», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 76, (abril, 2003).

LLUÍS BONET I GARÍ, «Altres records de Gaudí», *Templo,* (Barcelona, octubre, 1975).

LLUÍS BONET I GARÍ, *Les Masies del Maresme,* (Barcelona,1983).

J.M. CARANDELL, «Gaudí, les dones i el camp de Tarragona», *Opinió,* (agost, 1996).

LUIS RACIONERO, *El amor inalcanzado de Gaudí.*

ANA M. FERRIN, *Gaudí de Piedra y Fuego,* Jaraquenada Editores.

ENRIC MOREU-REY, *El naixement del metre,* Raixa.

ENRIC MOREU-REY, JAUME VIDAL I ALCOVER, *Diàlegs a Barcelona,* núm. 26.

JOAQUIMA CABALLOLL I MOREU, *La guerra de 1936-38 a Sitges,* Grup d'Estudis Sitgetans, núm. 199.

PARAMOUNT (1926-1928). Revista dirigida per Maria Luz Morales.

PARAMOUNT GRÀFICA. Órgano de publicaciones de la Paramount Films S.A., dirección Maria Luz Morales, (Barcelona, 1929-1930).

ANNA FERNÁNDEZ ALVAREZ, *Distribució cinematogràfica espanyola. Un comerç cultural.* Tesi doctoral. Facultat d'Història de la Universitat de Barcelona, (30 setembre, 1967).

BOLETÍN OFICIAL DE MÚTUA DEFENSA CINEMATOGRÁFICA. (1920-1922-1930).

Boletín Informativo de la Asociación Cinematográfica.

BOLETÍN DE INFORMACIÓN CINEMATOGRÁFICA. (Barcelona, 1922).

E. FERRÉS, A. FOLCH, R. FOLCH, *Eduard Ferrés i Puig*, (Vilassar de Mar, 1997).

JOAQUIM FOLCH I TORRES, = FLAMA, «Pàgina artística», *La veu de Catalunya*, (1 setembre 1919).

«El Casal de Mar», *La Vanguardia,* (27 agost 1921).

ANTONIO MONTMANY, FRANCESC FONTBONA, *Catálogo colectivo, Repertorio de Exposiciones colectivas de Catalunya*, compilació.

J.F. RÀFOLS, *Diccionario de artistas de Catalunya, Valencia y Baleares. Pobles de Catalunya. Garraf. Sitges. Sant Sebastià.* Casa Maria Montané, carrer Port Alegre, 45. Sitges.

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, núm. 216 (gener 1913), núm. 230 (març 1914), núm. 243 (abril, 1915), núm. 266 (març 1917).

http:elquaderndelapuntador.wordpress.com/
catalunya.vcat/element.php?e=955

La celebració del mil·lenari de Montserrat (1880-1881) i la posterior coronació de la Mare de Déu fou un signe d'unió de tots els catalans i punt d'arrencada de camins d'espiritualitat.

En aquesta línia l'any 1881 es crea a Mataró, a l'església de Santa Anna, la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat.

L'historiador pare Joan Florensa i Parés, escolapi, explica tot seguit la història de la confraria.

LA CONFRARIA DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT DE L'ESGLÉSIA DE SANTA ANNA DE L'ESCOLA PIA DE MATARÓ

El 1965 es començà a preparar la celebració del quinari que s'esqueia l'any següent. Coincidia precisament amb els 75è aniversari de la fundació de la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat. La Junta advertí la manca de documentació, cosa que dificultava fer una exposició o intentar una història. Ho atribuí a la Guerra Civil, moment en el qual es va perdre tot el fons que s'havia anat guardant. Per això una de les determinacions que es va prendre, va ser la creació d'una nova vocalia d'arxiver amb l'objectiu següent: «Es evidente que ha de haber alguien que de un modo permanente vaya anotando cuantos acontecimientos sean dignos de recogerse para salvarlos del olvido, y forme un archivo con todos los documentos, programas, Guías del Cofrade, etc., referentes a nuestra vida, para que todo ello conste en el Colegio.[1]» Després de més de quaranta anys d'aquesta decisió, ens trobem pràcticament igual. La Confraria no té un arxiu que pugui fornir documentació per a fer-ne una història.

Per a poder teixir una relació de la seva història, ens hem vist obligats a anar pouant aquí i allà notícies, programes, estampes i informacions. Del butlletí o *Guía del Cofrade,* n'hem aconseguit completar una col·lecció sencera a l'hemeroteca de l'Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya (APEPC). Tota la documentació que citem, la guardem avui en l'APEPC. Algunes persones de la Confraria ens han donat alguna documentació que ha passat al fons general. El Museu Arxiu de Santa Maria també té un petit fons sobre la Confraria format per programes, estampes, etc. les quals ja teníem en la majoria de casos en el nostre Arxiu.

Aquest panorama crec que fa més interessant intentar una relació històrica de la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat establerta a l'església de Santa Anna de Mataró. Moltes persones recordaran fets i podran precisar el que aquí tal vegada queda incert o inexacte. Agrairem qualsevol observació i en guardarem bona nota de tot el que pugui millorar aquest article.

La Confraria de la Mare de Déu de Montserrat és una institució de la ciutat que porta més de 125 anys de vida. Té, doncs, un pes important en la vida de l'Església local i de la ciutat.

L'AMBIENT DE FINALS DEL SEGLE XIX

A finals del segle XIX en plena restauració monàrquica espanyola, a Catalunya es dóna entre els catòlics tot un seguit de posicions. Els integristes capitanejats pel Dr. Fèlix Sardà i Salvany s'enfrontaven des de la trona, del confessionari i de la premsa amb els liberals, portaveu dels quals era l'escolapi pare Eduard Llanas, educat a les aules de Santa Anna. Aquest enfrontament constant de germans ferí moltes sensibilitats que maldaven per un cristianisme que agermanés, que ajudés a

créixer, que tornés a centrar la vida dels fidels en la fe i en la vida cristiana. Aquella lluita no anava enlloc.

Els grups nacionalistes catalans anaven traient el cap i desplaçant els de caire centralista espanyol. L'acció social mirava i començava a atendre la injusta situació de la classe obrera. La renaixença literària estava en plena efervescència. A l'Església de casa nostra hi havia un desconcert perquè la mateixa jerarquia estava dividida.

La celebració el 1880-1881 del mil·lenari de Montserrat i la posterior coronació de la Mare de Déu fou un signe d'unió de tots els catalans i un punt d'arrencada cap a altres camins d'espiritualitat. Montserrat novament s'aixecava com a estendard d'unió entre els cristians catalans. País i religió podien anar de bracet. La pietat no calia que fos ni integrista ni liberal; podia lligar-se al propi país. Montserrat «és el nostre Sinaí», lloc de partida cap a una terra nova o vida renovada. Montserrat amb la seva imatge de Maria fou el referent per a molts cristians. A la santa muntanya, hi trobaren l'estímul per a viure la seva fe: ni integrista ni liberal.

LA CONFRARIA DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT

A Mataró s'hi despertà aviat aquesta revifada espiritual que mirava a Montserrat. El Sr. Joaquim Fontrodona i Nunell i el pare Francesc Sallarès i Salt acordaren fundar la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat a la ciutat i que radiqués a l'església de Santa Anna. El 15 d'agost de 1881 l'abat Miquel Muntadas signà el diploma pel qual la Confraria de Mataró quedava agregada a la Confraria de Montserrat amb els mateixos privilegis i gràcies espirituals.

La Confraria de la Mare de Déu de Montserrat venia de segles enrera. Després de la desamortització i supressió de monestirs, havia quedat com aletargada. Amb les festes del mil·lenari durant l'any 1880-1881 semblà oportú retornar-la a la vida com a mitjà per a incitar els fidels d'arreu del país a la devoció mariana. L'agregació podia fer-se a nivell personal o per grups de fidels de parròquies o de cases religioses. L'abat del monestir expedia el diploma o títol d'agregació sempre que el responsable d'una parròquia o església de religiosos ho demanava. La confraria agregada assumia el compromís d'erigir un altar dedicat a la Mare de Déu de Montserrat a la seva església amb imatge de la Moreneta; allí s'hi havia d'organitzar alguns actes de culte especials, com ara visites particulars de cada confrare, exercicis públics cada dissabte o cada mes; tot depenia de l'empenta i fervor dels confrares i de les possibilitats de l'església[2]. Mataró va ser una de les primeres poblacions catalanes que establí la confraria.

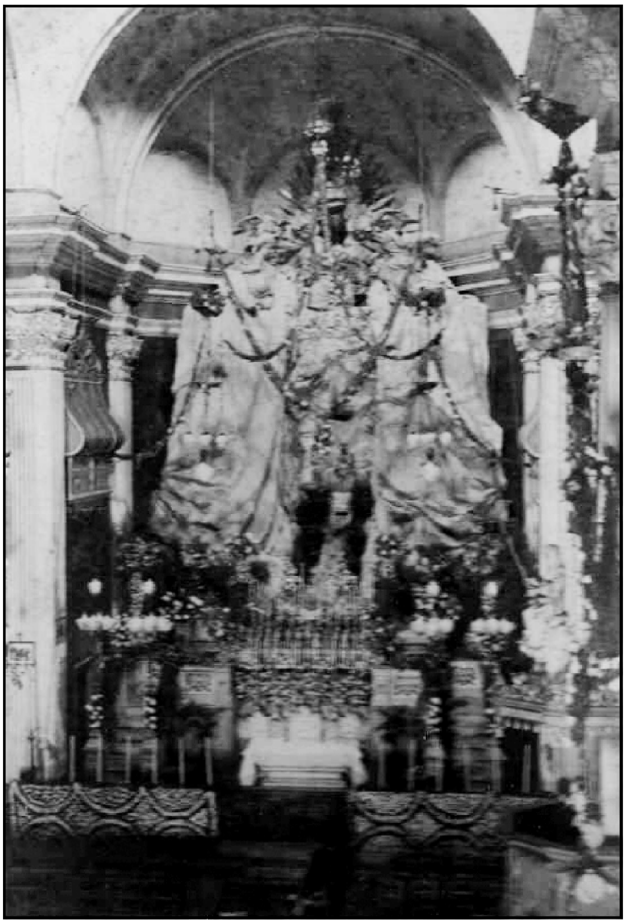
Com es veu pel que acabem de dir, les confraries agregades o locals quedaven amb molta llibertat per a organitzar-se segons les seves possibilitats i definir les seves actuacions.

El pare Victorí Vila era el sacerdot encarregat de l'església de Santa Anna (residí a Mataró entre 1873 i 1895) i hi fomentava la devoció a la Mare de Déu i al Sagrat Cor de Jesús de manera especial. Va rebre amb gust i fervor la creació de la Confraria i es convertí en un decidit impulsor. Els actes que acordaren en un primer moment per a celebrar foren: solemnitzar el dia 27 d'abril, festa de la Mare de Déu de Montserrat, i cada cinc anys -el quinari- donar-hi major relleu amb una novena, una missa d'escolans, sermó a les vespres, i cant de la Salve.

S'assignà una de les capelles per a la de la Mare de Déu de Montserrat a l'església de Santa Anna i el Sr. Joaquim Fontrodona pagà una imatge de la Mare de Déu que va ser beneïda el 15 de maig de 1886, dissabte; era obra de l'escultor Sr. Barberà. L'altar, construït posteriorment, va ser obra del Sr. Torner. Els entusiastes iniciadors de la Confraria volien una diadema que coronés la imatge: el germà operari Estanislau Giró, sagristà i fervorós devot de Maria, amb constància aconseguí el diner necessari per a la diadema[3].

FINS A LA GUERRA CIVIL

El maig de 1886 va escaure la celebració del primer dels quinaris. Recollim breument els actes d'aquella celebració que marcà una fita important per a Mataró. A la tarda del dia 9 de maig començà la novena després del Rosari acostumat. La comunitat amb l'escolania cantà les completes. Es beneí la imatge (com hem dit). Comunitat i escolania alternaren en una solemne Salve i finalment s'entonaren els goigs a la Mare de Déu de Montserrat amb lletra de Mn. Cinto Verdaguer i música del professor del col·legi Joan Martí. L'endemà, diumenge dia 10, a les 7, missa de comunió amb prèdica del pare Victorià Vila, intervenció d'un cor i la interpretació d'alguns motets a càrrec del tiple Ramon Bataller. A les 10, missa solemne; es cantà la missa, una part del mestre Eslava i altra de Gounod amb acom-

Altar major de l'església de Santa Anna.
Muntatge pel Quinari del 1916.

panyament d'instruments; sermó a càrrec del pare Francesc Sallarès. A les 6 de la tarda un acte com el del dia anterior afegint-hi el sermó del pare Fidel Fonoll[4]. En línies generals, era el programa que s'havia previst en fundar-se la Confraria. I així continuà uns anys més.

El 1906 se celebraren les Noces de Plata de la Confraria coincidint amb el cinquè quinari. Va ser un motiu per incrementar l'entusiasme dels confrares i de proposar-se noves metes. El 1908 el pare rector Fèlix Sors nomenà un director de la Confraria deslligant-lo del càrrec de rector que fins aquell moment anaven junts. Escollí el pare Magí Ballbé i Manyà, fervorós devot de la Mare de Déu[5].

El pare Ballbé nomenà una Junta de senyores i escollí el pare Llorenç Guàrdia com a vice-director. Aquest equip prepararà un programa d'actes que presentà a la comunitat escolàpia, la qual ho aprovà pel que l'afectava. El nou programa de la Confraria a partir d'aquest moment era el següent; afegir als cultes tradicionals celebrar un dia cada mes una missa de comunió a l'altar de la Mare de Déu i al vespre una visita a Maria amb prèdica i el cant de la Salve i dels goigs, acabant amb l'òscul de la imatge. Celebrar cada any una novena el 8 de setembre, festa de la Nativitat de Maria. Aplicar tres misses pels confrares difunts. Es va fixar una quota mínima mensual de 0'10 pts. per als confrares. Un reglament fixava totes aquestes novetats i sintetitzava l'organització de la Confraria.

El pare Ballbé dotà la Confraria de les pregàries necessàries per cobrir aquestes pràctiques. Publicà *Visites per a tots els dies de la setmana*[6], *Visita a Nostra Senyora de Montserrat* per a cada mes de l'any i *Novena a Nostra Senyora de Montserrat*[7]. La impremta Horta editá sense data uns *Goigs de Ntra. Sra. de Montserrat Patrona de Catalunya, Pontifícia i Real Confraria de Nostra Senyora de Montserrat establerta en la Iglesia de Santa Ana de PP. Escolapis de Mataró*. La lletra és la tradicional de Mn. Cinto Verdaguer «Puig floriu com una Rosa / En lo Cor del Principat / Miraunos sempre amorosa / Princesa de Montserrat».

A través del pare Tomàs Viñas, aconseguiren del Papa Benet XV poder impartir la benedicció papal cada any en acabar la novena del mes d'abril a la Mare de Déu de Montserrat[8].

Altar major de l'església de Santa Anna.
Muntatge pel Quinari del 1921.

Un dels records que encara perdura en moltes persones és el gran decorat que es muntava en el presbiteri del temple per a la novena del mes d'abril dels quinaris. Creiem que el primer d'aquests muntatges va ser el 1916 segons una fotografia que es conserva. Del de 1921, en tenim a més de la fotografia l'explicació que en deixà un escolar de l'època[9]. Diu que es conservà la part del monument de Setmana Santa que servia per a col·locar-hi l'urna amb el Santíssim i les escales laterals per a pujar-hi. La resta de guarniment va substituir-se per «tableros, -continua el testimoni- representaciones de los picos más populares de la Santa Montaña, grandes fajos de "mata", el arbusto más popular de nuestra serranía, cuya aroma me recordaba el olor tan típico que exhalan nuestros caseros pesebres, todo en fin se amontonaba en nuestra sacristía para pasar luego a adornar la monumental montaña que con gran lujo de detalles se iba formando en el presbiterio.» La imatge «estaba asentada -segueix el nostre cronista- en un zócalo sobre unos rieles, y en un momento dado, por medio de un cable, se hacía descender lentamente la sagrada imagen hasta el rellano de la escalera para recibir allí el ósculo de amor de los fieles». El germà Gregori Gonzàlez i Hernàndez[10], responsable i agent d'aquest muntatge, hi afegia uns ocellets els quals amb les seves refilades, donaven encara més un ambient muntanyenc.

Per a la celebració del 9è quinari de 1931, el pare Ballbé pensà una especial solemnitat. Començà a escalfar l'ambient des del final de l'anterior el 1926. S'esqueien els cinquanta anys de l'erecció de la Confraria (1881-1931) i calia donar-li el màxim esplendor. Pensà a oferir a la imatge de la Mare de Déu una corona d'or i pedres precioses. Es demanaren almoines i donació de joies. S'encarregà el disseny i confecció al joier Josep Recoder i Fàbregas. Una novetat d'aquell 9è quinari de 1931 va ser veure la imatge de Maria amb la nova diadema o corona.

El pare Ballbé morí el 9 de juny d'aquell any 1931, unes setmanes després de la festa: havia pogut viure el seu somni[11] i va poder cantar com Simeó «Ara, Senyor, deixeu que el vostre servent se'n vagi en pau» (Lc 2, 29). El pare Magí, doncs, reorganitzà la Confraria, establí i regulà les pràctiques devotes. La prestigià durant més de vint anys fins a la seva mort el 1931[12]. L'omplí de vida i n'assegurà la continuïtat.

Va ser nomenat nou director de la Confraria el pare Calassanç Balanyà (1931-1933), a qui succeí el pare Joan Ziegler (1933-1934). Aquest últim reorganitzà les zeladores, és a dir, senyoretes que actuen com d'intermediàries entre la junta i

Altar major de l'església de Santa Anna.
Muntatge pel Quinari del 1936.

Altar major de l'església de Santa Anna.
Muntatge pel Quinari del 1941.

les confrares. Continuà en la direcció el pare Josep Borotau (1934-1943) amb el parèntesi lògic dels tres anys de la Guerra Civil[13].

RESTAURACIÓ

En acabar-se la Guerra Civil de 1936-1939, la Confraria va revifar. El pare Borotau que n'havia estat el director els anys anteriors, tornà a ocupar el càrrec fins al 1943, en què va ser enviat a Cuba com a rector del col·legi de Camagüey. El nou rector de la comunitat, pare Calassanç Ubasart, assumí personalment la direcció de la Confraria, amb la qual cosa es tornava als primers temps[14].

El 1941 tocava celebrar un quinari, però les circumstàncies no varen permetre donar-hi excessiu relleu. La decoració de l'altar consistí únicament amb uns arcs adornats amb flors i unes escales que pujaven fins a la imatge de la Mare de Déu de Montserrat que hi havia al fons del presbiteri.

El 1946 es va voler tornar a donar el màxim relleu a la celebració del quinari, el segon de postguerra. Aprofitant aquesta festa, s'inaugurà un nou altar major, que fins aquell moment era un altar o taula provisional. Es realitzà segons projecte de Marià Ribas, Salvador Giró esculpí el marbre i en Jordi Arenas en va fer les escultures. La decoració de l'altar va tornar a ser un decorat que ocupava tot el presbiteri i representava les muntanyes de Montserrat; al centre hi havia un esclat de llum amb la imatge de la Moreneta; també s'hi instal·laren novament les vies que permetien que la imatge es baixés per a ser besada pels fidels. Les muntanyes eren ara més sòbries que en anys anteriors; hi havia menys barroquisme. L'any anterior, 1946, en la diada de la Mare de Déu de Montserrat del 27 d'abril abans de començar la missa solemne i cantada, es beneí la bandera de la Confraria[15]. El butlletí previ a la celebració del quinari de 1946 comença amb una «Llamada» vibrant, en que diu entre altres coses «Que nuestras fiestas Montserratinas levanten las compuertas de nuestro corazón para el desagüe de nuestros sentimientos entusiastas, que arrastren a otras almas…» S'estrenà un himne amb lletra de Josep Punsola i música del pare Joan Roig[16]. La tornada feia així: «Pomellet de roses fines mira, mira cap al mar i ens veuràs cara a les cimes dels turons que fan d'altar.» Des de 1945 hi havia un harmònium que havia donat un sacerdot.

El 1948 es retornà a l'antic costum que els escolans el primer dia de la novena traslladessin la imatge de la Mare de Déu de Montserrat del seu altar a l'altar major per a veneració de tots els fidels[17].

A més d'aquests actes, es venia treballant per a substituir l'altar provisional per un de més qualitat que fos alhora un tron per a la imatge de la Mare de Déu de Montserrat. A l'octubre de 1953, el pare Salvador Salitjes, rector de la comunitat, presentà al secretari de la Confraria, Sr. Joan Balcells, dos projectes que tenia sobre la taula: un del pare Gusi i l'altre de Marià Ribas. Nomenaren una comissió que s'inclinà pel projecte de Marià Ribas amb alguns retocs i l'afegit del tron a imitació del de Montserrat. Mans a l'obra. Hi treballaren els següents operaris: Esteve Mach cuidà de la direcció artística i dels treballs d'ebenisteria; Jordi Puiggalí esculpí el retaule i dibuixà els àngels; Juli Villèlia realitzà la talla monumental; els germans Zaragoza s'encarregaren de la pintura i dels daurats; l'empresa Munguía S.A. aportà els vitralls; Ferran Boquet va fer la instal·lació elèctrica; Francesc Sanchís cuidà dels enguixats i Matamala realitzà l'escultura[18]. El 24 d'abril de 1954, primer dia de la novena, s'inaugurà

Altar major de l'església de Santa Anna.
Muntatge pel Quinari del 1946.

i beneí el tron o retaule per a la Mare de Déu de Montserrat en la seva capella, imitació del que tenia a la santa Muntanya. Anys més tard, es decorà tota la capella amb daurats d'Amadeu Teulats[19].

El quinari de 1956 coincidia amb el 75è aniversari de la fundació de la Confraria. La Junta intentà confeccionar un programa que va pretendre ser més rellevant. Els actes que en principi es programaren foren els següents: novena, consagració de l'altar de Montserrat, ofrena de llànties votives pels esportistes, exposició retrospectiva, romiatge a Montserrat, certamen literari, el veredicte del qual es faria públic en un acte acadèmic; també es pensà en un número extraordinari de la *Guía del Cofrade* i amb una història de la Confraria. Aviat es comprovà que no tot seria realitzable. En efecte, es constatà de seguida que no tenien documentació per a fer una història de l'entitat i per això la Junta demanà a tots el confrares fer les «pesquisas necesarias para hallar los documentos que hablen del pasado de nuestra Cofradía, ya que la guerra con su implacable furor destruyó muchos datos que ahora necesitamos.[20]» L'exposició i la història de la Confraria se suspengueren. L'acte principal del quinari va ser el solemne pontifical que no estava anunciat en el programa primer i que celebrà el bisbe de Colofón Fra Maties Solà per impossibilitat de l'arquebisbe de Barcelona Mons. Gregorio Modrego Casaus, el dia 27 d'abril de 1956 a dos quarts d'onze del matí. El fons del presbiteri estava ornat amb les pintures de les muntanyes de Montserrat, decorats que ja s'havien usat per als quinaris de 1946 i 1951; era la tercera vegada que es col·locaven. Es va pretendre aquell any vincular la celebració amb l'esport de Mataró; per això abans del pontifical se celebrà una missa a la qual s'invità especialment els esportistes. Els esportistes ofrenaren una llàntia per a l'altar de la Mare de Déu de Montserrat; l'altra llàntia la donà l'Ajuntament. El disseny era d'Esteve Mach i la realització de l'orfebre Sr. Roure[21]. El 6 de maig va tenir lloc la romeria a la basílica de Montserrat. L'acte acadèmic per a donar a conèixer el veredicte sobre el certamen literari va tenir lloc el dia 11 de novembre de 1956 a la Biblioteca Popular de Caixa d'Estalvis de Mataró, avui Caixa Laietana, es declararen deserts els premis de prosa i de poesia; es concediren dos accèssits a les poesies *El nostre Sinaí* i *In hac lacrimarum valle*, els autors de les quals obertes les pliques, foren respectivament el Mn. Josep Serra Janer i el pare Ramon M. Castelltort i Miralda, escolapi.

La consagració de l'altar de la capella de Montserrat s'ajornà i no es pogué celebrar fins al 27 de gener de 1957, fora de les celebracions del 75è aniversari de la Confraria. L'abat de Montserrat Dom. Aureli M. Escarré consagrà l'altar i a continuació hi celebrà l'Eucaristia de cara al poble[22].

El quinari de 1961 va escaure en el temps de reformes litúrgiques del Concili Vaticà II. La celebració a Santa Anna fou sòbria. Una novetat respecte als anys anteriors és que cada vespre després de la novena hi havia l'Eucaristia a la tarda. El programa anuncia la novena, la festa del dia de la Mare de Déu de Montserrat i la festa principal per al diumenge dia 30 d'abril en què s'acaba la novena; les dues Eucaristies foren al vespre. Era la primera vegada que se celebrava la missa a la tarda en un quinari. Des de 1959, les homilies venien substituint els sermons[23]. Aquests canvis comportaren una revifada en les celebracions que els últims anys anaven minvant. El 7 de maig es féu el romiatge a Montserrat[24]. Com a record d'aquest quinari es col·locà sobre l'altar de la Mare de Déu un colom de plata, figura de l'Esperit Sant

A partir d'aquests anys de les reformes litúrgiques, es produeix un canvi en les celebracions com acabem de veure. Se centren en la Eucaristia de la tarda, a la qual precedeix la novena i s'abandonen els sermons retòrics i barrocs. Maria ha de portar a Crist. La millor manera de celebrar una festa mariana és amb l'Eucaristia, l'acció de gràcies perquè l'hem rebut de Déu per mitjà de Crist.

Podríem dir que la celebració ha quedat fixada en la novena a la Mare de Déu de Montserrat a finals d'abril i la romeria a la santa Muntanya alguns anys. La novena té lloc abans de la missa del vespre i aquesta se celebra amb més solemnitat i amb homilia que acostuma a predicar un religiós de la comunitat. L'assistència de devots és molt considerable, el temple s'omple. Els responsables de la Confraria continuen aplicant les tres misses per cada un dels confrares que mor.

ROMERIA AL MONESTIR DE MONTSERRAT

Es va anar fent tradicional la pujada des de Mataró a Montserrat. Era una manera d'acabar, podríem dir, les celebracions de la festa de la Mare de Déu de Montserrat que es tenien a l'església de Santa Anna. Per això s'anunciaven per després de la festa, generalment per al mes de maig. Alguns anys es contractà un tren especial de Mataró a Monistrol i allí canviar al cremallera. Altres vegades s'hi pujava en autocars. La primera romeria va ser el maig de 1944 segons s'acordà en la reunió de la junta d'homes de la Confraria del 17 de maig

d'aquest any[25].

El programa d'actes o cerimonial es repetí any rere any. El pare Abat rebia solemnement els confrares. Se celebrava una Eucaristia al cambril de la Mare de Déu o en alguna altra capella; així ens consta, almenys fins a 1973; anys posteriors es participà en la missa conventual. S'assitia al cant del Virolai a migdia. S'anava a la santa Cova resant el Rosari. La resta del dia acostumava a ser lliure. A mitja tarda es tornava cap a casa.

El nombre de romers varià segons els anys. En alguna ocasió arribà als sis-cents assistents. Per a incentivar més els confrares a pujar a Montserrat, a vegades es motivà amb la participació dels Armats de Santa Anna o de l'Escolania.

LA NOVENA DEL MES DE SETEMBRE

El dia 8 de setembre l'Església celebra la festa de les Marededéus trobades, que a Catalunya són moltes. La imatge de la de Montserrat n'és una. Al monestir ho celebren com una segona festa. També a Mataró, amb la reestructuració de les pràctiques iniciada pel Pare Ballbè, des 1908 -com hem dit abans- en el mes de setembre se celebrà una novena en honor de la Mare de Déu.

En els primers anys de la postguerra, s'intentà donar-li relleu ajuntant tres festes de Maria, la de la Nativitat el dia 8, el Dolç Nom de Maria dia 12 i els Dolors de Maria el dia 15. Però tot i això, no s'arribà a solemnitzar-ho com calia per la poca assistència.

Una crònica de 1953 diu que «la novena con que honró la Cofradía a su Reina y Madre empezó el día 7 del pasado septiembre. Toda ella se desarrolló con un carácter eminentemente mariano y fueron bastantes los cofrades que asistieron a tan piadosos actos, comulgando fervorosamente y lucrando el jubileo[26]».

Quatre anys després, 1957, es diu que hi ha «muy exigua asistencia[27]» i «en la novena de setiembre no habrá función vespertina, a causa de la poca asistencia de cofrades[28].» S'acabà suprimint la novena.

OBJECTIUS I ORGANITZACIÓ DE LA CONFRARIA

L'objectiu primer de l'existència de la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat era evidentment el foment i difusió d'aquesta advocació de Maria. Era una Confraria per a homes i dones, però la Junta directiva estava composta únicament de dones. L'objectiu era, doncs, netament pietós, religiós. Així va ser des del primer dia. De manera especial, en cada quinari es procurava superar-se, donar-hi més i més solemnitat, afegir-hi alguna cosa més.

L'organització era senzilla. Hi havia una junta de senyores, però qui portava la veu era el pare rector de Santa Anna. El pare Félix Sors hem vist que el 1908 encarregà com a director de la Confraria el pare Magí Ballbé. Aquest superà amb escreix tot el que hom podia esperar. S'hi lliurà en cos i ànima. Durant més de vint anys la dirigí i acomplí l'objectiu assenyalat.

Acabada la Guerra Civil espanyola es produïren alguns canvis significatius. En efecte, el 14 de novembre de 1943 es reuniren al col·legi escolapi un grup de confrares -homes- presidits pel pare rector Calassanç Ubasart i decidiren formar una Junta d'homes de la Confraria -vegeu els noms a l'apèndix-, paral·lela a la de les dones. Es proposaren aquest objectiu, segons les actes de la Confraria: «La Junta tiende a extender la devoción entre los hombres a la V. de Montserrat, empezando por recomendar la asistencia a los actos montserratinos, como medio eficaz de santificar nuestras almas, revestir estos actos con la más estricta liturgia; como fin inmediato para honrar a María se propone la Junta la formación de una nutrida Escolanía y hacer los trabajos preliminares para erigir el nuevo altar». Els homes s'anaven apartant de les devocions montserratines, que quedaven per a les dones; calia recuperar els homes. L'objectiu fonamental no variava, únicament s'hi ha introduït la voluntat de la creació d'una escolania, de la qual parlarem després.

En un requadre de la *Guía del Cofrade* de 1946[29] es concreten els deures del confrare en els tres punts següents: «1º Profesar verdadera y tierna devoción a Ntra. Sra. de Montserrat. -2º Propagar su devoción e incrementar su culto. -3º Cooperar al mantenimiento del mismo en el Santuario de Montserrat y en el propio Centro».

Pius XII inicià la reforma litúrgica començant per la Setmana Santa. El 1955 arribava un nou rector, el pare Llorenç Bonet. Portava noves inquietuds i intentà remoure la Confraria. Hi va ser destinat també el Pare Ferran Martínez[30], excel·lent gregorianista, mestre del pare Llorenç en el cant i la litúrgia. La sensibilitat espiritual d'aquests dos religiosos no concordava amb la sumptuositat de la celebració de la novena i sobretot de la dels quinaris.

En el quinari de 1956 ja no es posà a l'altar el decorat amb les muntanyes. Abans hem anotat altres modificacions introduïdes, com ara la missa a la tarda -com a acte central- precedida de la novena. La mort el 1958 del pare Ferran i el trasllat del pare Bonet, que va ser nomenat assistent provincial aquell mateix any, truncaren el nou camí que tal vegada hauria seguit la Confraria.

El pare Llorenç en els tres anys com a director de la Confraria intentà organitzar-la i reorientar-la. Confeccionà uns estatuts i volgué que les juntes es renovessin d'una manera sistemàtica segons normes establertes[31]; fins aquell moment, si ningú no deia res, les persones s'eternitzaven en els càrrecs. En un article publicat en el butlletí poc abans de la celebració del quinari corresponent a 1956[32], el pare Bonet expressa l'esperança i, alhora, la dificultat per a portar a terme la reorganització de la Confraria. Recorda el director que fins aquell moment la vida de l'entitat havia estat tranquil·la i que requeria poca dedicació i esforç, amb poques persones que hi dediquessin alguna estoneta n'hi havia prou. Ell voldria més i apel·là a la bona voluntat de moltes persones perquè ho aconsegueixin. Per a després del quinari pensa en una Junta on les vocalies tinguin responsabilitats i competències. Ha pensat les següents vocalies: la de caritat, la de música (en concret el gregorià), la de premsa i propaganda, la de pietat, la d'un responsable de crear un arxiu de la Confraria i la de conservació i millora de l'altar. La Junta formada després del quinari no té -veieu l'apèndix final- canvis substancials i les vocalies continuen sense cap especificació de dedicació. Sembla, doncs, que el propòsit del pare Llorenç Bonet no es portà a terme, fracassà.

En els butlletins següents hi trobem amb certa freqüència algun escrit que insinua voluntat de modificació, de fer alguna cosa més[33]. En cap moment passà d'aquesta bona intenció. La nova orientació que sempre s'apunta és la de la caritat o ajuda als altres. En primer lloc, als propis confrares necessitats, després a altres grups socials desfavorits i finalment, al Tercer Món. Sempre la Confraria col·laborà amb el Col·legi per a l'adequació del temple de Santa Anna, de manera que si s'ha pogut mantenir l'església molt dignament arreglada, en bon part es deu a la Confraria.

La reforma litúrgica impulsada pel Concili Vaticà II ajudà a introduir nous canvis en les celebracions[34]. El nou presbiteri dissenyat per l'antic alumne Manuel Cusachs ajudà a centrar l'atenció en l'altar i en l'Eucaristia.

L'ESCOLANIA

Antigament a qualsevol església hi havia escolans, és a dir, nois que ajudaven les misses als nombrosos sacerdots que hi celebraven. L'església de Santa Anna no era pas una excepció. A l'església de la Baixada de Santa Anna ja hi havia escolans que ajudaven les misses. Però en inaugurar-se el 1789 el nou temple, aquest grup de nois va prendre una altra volada. El 1797 va ser enviat a Mataró el pare Francesc Capdevila, antic escolà de Montserrat, organista i expert en cant. Va ser el sagristà major de Santa Anna fins a la seva mort el 1808. L'escolania assumí amb ell la doble funció d'ajudar missa i de cantors dirigits per l'organista pare Francesc: els nois podien ser diferents, uns per a una funció i altres per a l'altra. El baró de Maldà ho comenta en el seu *Calaix de sastre*[35]. La tradició d'una escolania a l'església de Santa Anna venia, doncs, d'un segle enrere. Quan el 1881 s'hi fundà la Confraria de Montserrat ja hi havia una escolania o nois cantors. No neix per a la Confraria, però hi col·laborarà per a solemnitzar les celebracions.

Des de les primeres celebracions sabem que hi actuà una escolania, participant en el cant d'alguna missa, intervenint amb cant a la novena[36]. No sabem, però, qui era el mestre de música d'aquesta escolania. Tal vegada el pare Victorí Vila, del qual ja hem parlat. S'introduí el costum que els escolans processonalment el primer dia de la novena traslladaven la imatge de la Mare de Déu de Montserrat del seu altar a l'altar major. Així va ser fins al 1936.

El 14 de novembre de 1943 hem vist anteriorment que un dels objectius que es proposà la primera Junta d'homes de la Confraria, va ser precisament la creació d'una «nutrida escolanía». A l'església de Santa Anna ja hi havia en aquest moment un grup d'uns vuit nens cantors dirigits pel pare Joan Roig, els quals intervenien en les celebracions juntament amb la comunitat. També hi havia els escolans que ajudaven les misses que diàriament es deien en aquell temple. Diríem que uns anaven al cor i els altres a la sagristia.

L'escolania que es proposa el 1943 era una altra cosa. Probablement va ser idea del pare Salvador Dalmau, que actuava de fet com a director de la Confraria, tot i que oficialment constava com a tal el pare rector. La funció d'aquesta escolania que naixia a redós de la Confraria, tenia com a finalitat contribuir a la solemnització dels actes que aquesta celebrés. Era de lluïment. Una tercera

escolania. En una pàgina de la *Guía del Cofrade* se'ns explica així: «La Escolanía se debe proponer dos fines: uno inmediato y otro futuro. El primero es dar solemnidad y belleza a las funciones sagradas con sus cánticos y servicios del templo, siendo este el menos importante (con serlo tanto). El segundo es aficionar al niño a las cosas santas, sembrando en su tierno corazón santos ejemplos y santas costumbres, preparándole para la llamada de Dios, para la vocación.[37]» Aquesta idea que creiem del pare Dalmau no era una novetat. La creació d'aquestes escolanies al servei de l'altar varen néixer a partir de la Casa dei Bambini de Maria Montessori, sobretot arran de les seves estades a Barcelona a partir de 1918. Entre els escolapis hi havia una curta, però viva, tradició sobre el particular. La més recent la que el pare Josep Franquesa havia encetat a Sabadell amb la publicació entre 1940 i 1945 de la revista *Piedad*, la qual fornia bons materials per a reflexionar[38]. L'objectiu, doncs, era integrar l'infant en les cerimònies, fer-lo participar, amb l'esperança que acabés volent arribar al sacerdoci. En cada número del butlletí de la Confraria es dedica l'última pàgina a l'escolania. La temàtica és formativa: explicació del significat de la santa missa, de la vida escolàpia, l'ús del missal.

Els directors o responsables de l'escolania foren el pare Salvador Dalmau fins al 1947 en què va rebre una nova destinació. El succeí el pare Rossend Casallarch fins al 1950, en què també va ser traslladat a un altre col·legi. Però qui va tenir cura i atenia diàriament els escolans va ser el germà Antoni Vives i Querol que havia estat enviat a Mataró per a substituir el germà Francesc Roca que havia mort inesperadament[39]. El germà Vives havia residit a Roma de 1931 a 1939 i allí va conèixer el moviment litúrgic que portava l'escolapi pare Secondo Mazzarello. En reintegrar-se a Catalunya residí un temps a Sabadell i va seguir el moviment litúrgic dirigit pel pare Josep Franquesa. Al germà Vives, doncs, cal atribuir el bon moment i espiritualitat que impregnà en aquells infants. A partir del curs 1950-1951, la revista narra excursions dels escolans o altres temes sense aprofundir-hi. Després desapareix la pàgina dedicada a l'escolania.

L'experiència no va tenir continuïtat. Tampoc el mètode quallà en altres llocs. L'escolania continuà a Mataró prestant servei al culte de l'església. La simplificació en la litúrgia a partir de 1950 i després amb la reforma del Concili Vaticà II disminuïren la presència de l'escolania. Es convertí aquesta en una institució més aviat puntual que permanent. Va tenir alguns moments de revifada, com el 1974-1976 quan el pare Josep M. Vidal i Roig la convertí en un grup de Pueri Cantores[40].

LA *GUÍA DEL COFRADE*

Els temps canvien i cal adoptar els nous mitjans de cada època. Sorgí la proposta de publicar un full mensual que servís de directori als confrares, informant del que s'anava fent. La idea es tractà per primera vegada el 4 de setembre de 1944. Es pensà publicar el primer número al setembre per anunciar la novena que s'acostumava a tenir aquell mes. Es demanaren pressupostos i semblà que el més adient era el de la Impremta Vilà de Mataró que es comprometia a editar-ne un miler per 182 pessetes, amb un format semblant al del full diocesà de l'època.

No va ser possible tenir-la a punt per al mes de setembre i s'ajornà fins a l'octubre. No tothom hi estava d'acord; mentre la Junta dels homes ho propiciava, la de senyores no ho veia clar. El director pare Salvador Dalmau decidí la publicació. El 28 d'octubre s'envià el material del primer número a la Impremta Vilà. El dia 6 d'octubre ja hi havia a mans de les Juntes els mil exemplars del primer número (col·lecció completa a la Hemeroteca de l'Arxiu de l'Escola Pia de Catalunya).

La capçalera comprèn l'escut de la Confraria, el títol i la presentació. La segona pàgina està dividida en dues columnes, l'esquerra l'ocupa un article sobre el Rosari i la de la dreta és un noticiari dels últims actes de la Confraria. Les dues columnes de la tercera pàgina porten per títol respectivament «Piedad» i «Letras»; en la primera s'hi apleguen els actes celebrats a l'església de Santa Anna i sota el segon epígraf, els actes acadèmics del col·legi. La quarta pàgina va dedicada a l'escolania. En la primera pàgina, en fer-se la presentació, s'indica el que es pretén en publicar aquesta guia: «Nuestro fin es propagar la devoción a María, interesar a nuestros Cofrades sobre la fundación y trabajos continuos en aras de la prosperidad de nuestra amada Cofradía[41]».

La publicació ha tingut quatre capçaleres. Els primers sis números només tenien l'escut de la Confraria. A partir del número 7 (abril de 1945) hi ha un dibuix de Josep Tarragó que representa de dreta a esquerra: la creu de terme, els fidels que s'encaminen cap a la santa Muntanya, dibuixada al fons, i la imatge de la Mare de Déu de Montserrat amb la vestimenta antiga. A l'esquerra hi ha l'escut de la Confraria. En el número 152 del juny de 1962, es canvia el dibuix. És de Sabatés i s'hi representa la imatge de la Moreneta amb l'escut de la Confraria dintre de una circumferència; en el

centre hi ha una visió de la muntanya de Montserrat amb el monestir i a l'esquerra el característic portal del pati de l'escola de Santa Anna. La quarta capçalera és original de l'escolapi Francesc Barrachina; es començà amb el número 186 de l'abril-juny de 1971 i representa la cara de la Mare de Déu de Montserrat a la dreta, al centre la inscripció «Confraria de la Mare de Déu de Montserrat» amb l'escut de l'Escola Pia i a l'esquerra una mà que surt de «Mataró» amb un ram amb una corona a sobre i tot sobreposat a les quatre barres verticals.

Els números dedicats als quinaris tenien -a més de la capçalera habitual- com a portada un dibuix inicial obra de Manuel Cusachs; a partir de 1966 canvia el dibuix que no porta signatura.

El format s'ha mantingut sempre de 21'5 x 15'5 cm; normalment ha estat de quatre pàgines, però en algun moment només n'ha tingut dues; per als quinaris o quinquennis s'ha passat de les deu pàgines. També hi ha números amb més pàgines de les quatre habituals.

A partir de 1965 la *Guía del Cofrade* no és mensual, sinó que es publica cada dos o més mesos, fins que els últims anys s'ha convertit en anual. Té el dipòsit legal B-5.608-1966.

Aquesta senzilla publicació ha estat un bon mitjà de comunicació entre el confrares i per a l'historiador és un bon instrument per a fer-se càrrec de la vida de la Confraria.

Joan Florensa i Parés, escolapi

APÈNDIX

A continuació hem confeccionat les relacions de totes les juntes que coneixem en aquest moment. Les dues primeres juntes de senyores les dóna el pare Ballbé[42]. Les dues primeres de senyores i primera d'homes de postguerra, les hem trobat en el llibre d'actes de la Confraria. Totes les altres les copiem de la *Guía del Cofrade*. Indiquem el mes en què es publiquen, data aproximada de la seva constitució. Escrivim el nom tal com el trobem.

JUNTES DE SENYORES DE LA CONFRARIA

Data 1908

Càrrec	Nom
Presidenta:	Ramona de Puig
Vice-presidenta 1ª:	Teresa Herrera
Vice-presidenta 2ª:	Teresa Martínez
Secretària:	Mercè de Caralt
Cambrera:	Juliana Fontrodona
Zeladora:	Concepció Regàs
Tresorera:	Clara Vall-llobera
Vocal:	Mercè Esquerra
Vocal:	Joaquima Martí
Vocal:	Eulàlia Català

Data 1920

Càrrec	Nom
Presidenta:	Antònia Baseda
Vice-presidenta 1ª:	Dolors Saborit
Vice-presidenta 2ª:	Agustina Quintana
Secretària:	Mercè de Caralt
Vice-secretària:	Assumpció Saborit
Cambrera:	Juliana Fontrodona
Zeladora:	Assumpció Vergés
Tresorera:	Teresa Marfà
Vocal:	Joana Llavina
Vocal:	Joaquima Martí
Vocal:	Mercè Clavell
Vocal:	Joaquima Llinàs

Data Desembre 1939

Càrrec	Nom
Presidenta:	Agustina Quintana Castells
Vice-presidenta:	Juana Llavina
Secretària:	Carmen Viada Viladesau
Vice-secretària:	Teresa Marfá
Cambrera:	Pepita Ponsa Calvet
Zeladora general:	Ma. Asunción Vergés
Tresorera:	Carmen Viladevall Coll
Vocal:	Asunción Saborit
Vocal:	Margarita Llaudó Tresfí
Vocal:	Petra Perramón
Vocal:	Carmen Puig
Vocal:	Montserrat Massiá
Vocal:	Josefina Regás Triter

Data Abril 1946

Càrrec	Nom
Presidenta:	Agustina Quintana Castells
Vice-presidenta:	Juana Llavina
Secretària:	Carmen Viada Viladesau
Vice-secretària:	Asunción Vergés
Cambrera:	Pepita Ponsa Calvet
Zeladora general:	Josefina Viladevall Brutau
Tresorera:	Carmen Viladevall Coll
Vocal:	Asunción Saborit
Vocal:	Margarita Llaudó Tresfí
Vocal:	Petra Perramón
Vocal:	Carmen Puig
Vocal:	Montserrat Maciá
Vocal:	Joaquina Castellà
Vocal:	Montserrat de Palau

Data Setembre 1946

Càrrec	Nom
Presidenta:	Juana Llavina
Vice-presidenta:	Asunción Vergés
Secretària:	Asunción Saborit
Vice-secretària:	Carmen Puig
Cambrera:	Pepita Ponsa Calvet
Zeladora general:	Josefina Viladevall Brutau
Tresorera:	Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera:	Petra Perramón
Vocal:	Margarita Llaudó Tresfí
Vocal:	Josefina Castellá
Vocal:	Montserrat de Palau
Vocal:	Montserrat Massiá

Data Abril 1951

Càrrec	Nom
Presidenta:	Juana Llavina
Vice-presidenta:	Ma. Asunción Vergés
Secretària:	Carmen Puig
Vice-secretària:	Asunción Saborit
Cambrera:	Pepita Ponsa Calvet
Zeladora general:	Pepita Viladevall Brutau
Tresorera:	Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera:	Petra Perramón
Vocal:	Montserrat Massiá
Vocal:	Margarita Llaudó Tresfí
Vocal:	Joaquina Castellá
Vocal:	Montserrat de Palau
Vocal:	Paquita Riera

Data Març 1953

Presidenta: Juana Llavina
Vice-presidenta: Ma. Asunción Vergés
Secretària: Carmen Puig
Vice-secretària: Carmen Juliá
Cambrera: Pepita Ponsa Calvet
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Tresorera: Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera: Petra Perramón
Vocal: Montserrat Massiá
Vocal: Margarita Llaudó Tresfí
Vocal: Joaquina Castellá
Vocal: Montserrat de Palau
Vocal: Teresa Vicente
Vocal: Dolores Imbert

Data Abril 1956

Presidenta: Juana Llavina
Vice-presidenta: Asunción Vergés
Secretària: Carmen Puig
Vice-secretària: Carmen Juliá
Cambrera: Rosario Cruzate
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Vice-zeladora general: Teresa Vicente
Tresorera: Carmen Viladevall
Vice-tresorera: Petra Perramón
Vocal: Montserrat Massiá
Vocal: Joaquina Castellá
Vocal: Dolores Imbert
Vocal: Pepita Ponsa Calvet
Vocal: Montserrat de Palau

Data Diciembre 1956

Presidenta: Juana Llavina
Vice-presidenta: Asunción Vergés
Secretària: Carmen Puig
Vice-secretària: Carmen Juliá
Cambrera: Rosario Cruzate
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Vice-zeladora general: Teresa Vicente
Tresorera: Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera: Petra Perramón
Vocal: Montserrat Massiá
Vocal: Margarita Llaudó Tresfí
Vocal: Joaquina Castellá
Vocal: Dolores Imbert
Vocal: Carmen Borrás Plana
Vocal: Montserrat Ametller Coll

Data Abril 1961

Presidenta: Juana Llavina
Vice-presidenta: Carmen Puig
Secretària: Petra Perramón
Vice-secretària: Carmen Juliá
Cambrera: Ma. Rosario Cruzate
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Vice-zeladora general: Teresa Vicente
Tresorera: Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera: Dolores Imbert
Vocal: Montserrat Massiá
Vocal: Margarita Llaudó Tresfí
Vocal: Joaquina Castellá
Vocal: Pepita Ponsa Calvet
Vocal: Montserrat Ametller Coll

Data Abril 1963

Presidenta: Carmen Juliá
Vice-presidenta: Carmen Puig
Secretària: Pepita Perramón
Vice-secretària: Dolores Imbert
Cambreres: María Cruzate
M. Carmen Borrás Planas
Montserrat Ametller Coll
Eulalia Saurí
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Vice-zeladora general: Teresa Vicente
Tresorera: Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera: Montserrat Font
Vocal: Montserrat Massiá
Vocal: Margarita Llaudó Tresfí
Vocal: Rosa Pla
Vocal: Pepita Ponsa

Data Abril-maig 1964

Presidenta: Carmen Juliá
Vice-presidenta: Carmen Puig
Secretària: Dolores Imbert
Vice-secretària: Montserrat Font
Cambrera: María Cruzate
M.Carmen Borrás Plana
Montserrat Ametller Coll
Eulalia Saurí
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Vice-zeladora general: Montserrat Masiá
Tresorera: Carmen Viladevall Coll
Vice-tresorera: Teresa Vicente
Vocal: Margarita Llaudo Tresfí
Vocal: Rosa Pla
Vocal: Ma. Nieves Juliá
Vocal: Eulalia Ponsa

Data Març 1973

Presidenta: Juana Llavina
Vice-presidenta: Asunción Vergés
Secretària: Carmen Puig
Vice-secretària: Carmen Juliá
Cambrera: Pepita Ponsa Calvet
Zeladora general: Pepita Viladevall Brutau
Tresorera: Carmen Viladevall
Vice-tresorera: Petra Perramón
Vocal: Joaquina Castellá
Vocal: Montserrat de Palau
Vocal: Dolores Imbert

JUNTA D'HOMES

Data Novembre 1943

President: Joaquín Horta
Secretari: Joaquín March
Vice-secretari: Joan Noé
Tresorer: Salvador Fontrodona
Vocal: Juan Juliá
Vocal: José Roure
Vocal: Jaime Camp

Data Abril 1946

President: Joaquín Horta Capará
Secretari: Joaquín March
Vice-secretari: Joan Noé
Tresorer: Salvador Fontrodona
Vocal: Juan Juliá
Vocal: José Roure
Vocal: Jaime Camp

Data Abril 1951

President: Joaquim Horta Capará
Secretari: Joaquín March
Vice-secretari: Juan Noé
Tresorer: Salvador Fontrodona
Vocal: Juan Juliá
Vocal: José Roure
Vocal: Jaime Camp

Data Abril 1956

President:	Ignacio de Elías y de Aloy
Vice-president:	Joaquín Horta Capará
Secretari:	Juan Balcells Mulá
Vice-secretari:	Joaquín March Cardona
Comptador:	Ramón Salicrú Noè
Tresorer:	José Ma. Saurí Massuet
Vocal:	Enrique Borrás Trulls
Vocal:	Francisco Graupera Gual
Vocal:	Juan Carol Vidal
Vocal:	Manuel Vila Serra
Vocal:	Florencio Serras Corominas
Vocal:	Joaquín Quadrada Calvó
Vocal:	José Roure Juliá
Vocal:	Esteban Mach Pla
Vocal:	Juan Noé Ors

Data Diciembre 1956

President:	Enrique Borrás Trulls
Vice-president:	Joaquín Horta Capará
Secretari:	Juan Balcells Mulá
Vocal:	Ramón Salicrú Noè
Vocal:	José Roure Manén
Vocal:	Joaquín March Cardona
Vocal:	Francisco Graupera Gual
Vocal:	Juan Carol Vidal
Vocal:	Esteban Mach Plá
Vocal:	Juan Daví Abril
Vocal:	José Ma. Artigas Riera
Vocal:	Juan Llaudó Torres
Celador general:	Juan Noé Ors

Data Abril 1961

President:	Enrique Borrás Trulls
Vice-president:	Ramon Salicrú Noè
Secretari:	Juan Balcells Mulá
Vocal:	Joaquín March Cardona
Vocal:	Francisco Graupera Gual
Vocal:	Juan Carol Vidal
Vocal:	Esteban Mach Pla
Vocal:	José Roure Manent
Vocal:	Juan Daví Abril
Vocal:	José Ma. Artigas Riera

NOTES:

1.- *Guía del Cofrade*, núm. 106, (Mataró, abril 1956) p. 33.

2.- *El cofrade de Montserrat. Manualito de noticias históricas y piadosos ejercicios para uso del devoto asociado a la antiquísima Cofradía de este Santuario*, (Barcelona, Tipografía Católica, 1902), pàgs. 29-34; Anselm M. Albareda: *Història de Montserrat*, 6a ed., Publicacions de l'Abadia de Montserrat, (1977), pp. 169-175.

3.- R. Fabiola, «La Cofradía», *Guía del Cofrade*, núm. 17 (Mataró, abril 1946), p. 12.

4.- Programa en un full imprès publicat per Impremta Horta.

5.- El mateix pare Magí Ballbé ens explica aquests canvis en el fulletó *Record del Dezè Quinari* (Mataró, Tip. Abadal, 1931). Nota biogràfica del pare Ballbè en *Diccionario enciclopédico escolapio*, vol. II, (Salamanca, Ediciones Calasancias, 1983). pp. 72-73.

6.- Aquestes visites van impreses en el llibre del pare Ballbé *Jaculatòries* (Barcelona, Imp. Elzeviriana, 1916), pp. 107-116.

7.- Aquestes dues pràctiques es troben en el llibret del pare Ballbé: *Visites i novena a Nostra Senyora de Montserrat segons pràctica de la Confraria de Mataró* (Barcelona, Imp. Elzeviriana, 1914)

8.- Rafael Biosca, «Breves notas históricas», *Guía del Cofrade*, núm. 7, (Mataró, abril 1945), p. 4.

9.- *Guía del Cofrade*, núm. 106, (Mataró, abril 1956), p. 30.

10.- El germà Gregori (Corbalán, 17 de novembre 1887 – 23 d'agost de 1936) morí assassinat en començar la Guerra Civil al seu poble on havia anat a passar uns dies de vacances *Escolapios víctimas de la persecución religiosa en España*, (Salamanca, Publicaciones de Revista Calasancia, 1963), vol. I, part II, pp. 597-602.

11.- «Dates memorables de la nostra Confraria», *Guía del Cofrade*, núm. 171, (Mataró, abril-maig 1966).

12.- «Dates memorables de la nostra Confraria», *Guía del Cofrade*, núm. 171, (Mataró, abril-maig 1966).

13.- Rafael Biosca, «Breves notas históricas», *Guía del Cofrade*, núm. 7, (Mataró, abril 1945), p. 5.

14.- Rafael Biosca, «Breves notas históricas», *Guía del Cofrade*, núm. 7, (Mataró, abril 1945), p. 5.

15.- *Guía del Cofrade*, núm. 7, (Mataró, abril 1945), p. 3.

16.- Lletra i música en *Guía del Cofrade*, núm. 17, (Mataró, abril 1946), p. 14.

17.- *Guía del Cofrade*, núm. 36, (Mataró, maig 1948), p. 4.

18.- *Guía del Cofrade*, núm. 106, (Mataró, abril 1956), pp. 21-22.

19.- *Guía del Cofrade*, núm. 195, (Mataró, abril-maig 1976), p. 3.

20.- *Guía del Cofrade*, núm. 102, (Mataró, desembre 1955), p. 2. De totes maneres tampoc a partir d'aquest moment es creà un arxiu de la Confraria; només hi ha documentació esparsa i programes.

21.- *Guía del Cofrade*, núm. 107, (Mataró, maig 1956), p. 6.

22.- *Guía del Cofrade*, núm. 113, (Mataró, febrer 1957), pp. 2-3.

23.- *Guía del Cofrade*, núm. 132, (Mataró, abril-juny 1959), p. 2.

24.- *Guía del Cofrade*, núm. 146, (Mataró, abril 1961), programa en pp. 4-5; no hi ha crònica en els números següents.

25.- Llibre d'actes de la Confraria, pàg. 5.

26.- *Guía del Cofrade*, núm. 76, (Mataró ,octubre 1953), pp. 2-3.

27.- *Guía del Cofrade*, núm. 118, (Mataró, octubre 1957), p. 2.

28.- *Guía del Cofrade*, núm. 120, (Mataró, desembre 1957), p. 2.

29.- *Guía del Cofrade*, núm. 17, (Mataró, abril 1946), p. 2, el mateix es repeteix al núm. 58 (Mataró, abril 1952), p. 7.

30.- *Guía del Cofrade*, núm. 122, (Mataró, febrer 1958), p. 2; amb motiu de la mort del pare Ferran es recorda «*En los casi tres años que residía en Mataró, había realizado una magnífica labor artística en nuestros cantores* [de l'escolania]… *Fue una lástima que no pudiera dejar también aquí un grupo de aficionados al canto oficial de la Iglesia*.»

31.- *Guía del Cofrade*, núm. 111, (Mataró, desembre 1956), p. 2.

32.- *Guía del Cofrade*, núm. 103, (Mataró, abril 1956), pp. 32-33.

33.- Vegeu per exemple *Guía del Cofrade*, núm. 187, (Mataró, juliol-agost 1971) p. 3; i més endavant, núm. 192, (Mataró, abril-maig 1973) p. 3.

34.- *Guía del Cofrade*, núm. 171, (Mataró, abril-maig 1966), p. 1.

35.- Textos recollits en *Catalaunia*, núm. 310, (Barcelona, juliol-agost 1988), pp. 15-16 i altres sobre els escolapis de Mataró en *Catalaunia*, núm. 302, (Barcelona, setembre 1987) pp. 1-4. Una biografia breu en *Guía del Cofrade*, núm. 43, (Mataró, abril 1949), p. 4.

36.- Així ho testifiquen els programes dels anys 1881, 1892, 1896 i 1901

37.- Núm. 29, (Mataró, octubre 1947), p. 4.

38.- Vegeu el meu article sobre el tema: «El método Montessori, la catequesis y los escolapios», en *Archivum Scholarum Piarum,* XXXII, núm. 63, (Roma, 2008), pp. 129-144.

39.- *Guía del Cofrade*, núm. 168, (Mataró, octubre-novembre 1965), p. 4. El germà Antoni Vives publicà un article «La escolanía», en *Guía del Cofrade*, núm. 106, (Mataró, abril 1956), p. 29, en el qual insisteix en el tema.

40.- *Guía del Cofrade*, núm. 194, (Mataró, abril-maig 1975), p. 4.

41.- Vegeu *Libro de la Crónica de la Cofradía de Ntra. Sra. de Montserrat* (1943-1946), pàgina segons data; llibre en Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya: 07-19 / caixa 36, núm. 5.

42.- *Record del Dezè Quinari* (Mataró, Tip. Abadal, 1931), pàgines finals sense numerar.

RECURSOS

ALBERT DRESAIRE GAUDÍ, I JORDI MONTLLÓ BOLART, *Les nostres figures de pessebre. Una mirada al pessebrisme a Catalunya*, Caixa Laietana i Associació de Pessebristes de Mataró, (Mataró, 2010).

El pessebre és una tradició fortament arrelada a casa nostra que, al llarg de la seva història, ha generat un important patrimoni. Un patrimoni d'un alt valor artístic, etnològic i cultural que potser no ha estat mai valorat en tota la seva dimensió.

Quan, l'any 2004, es va engegar un projecte per inventariar la col·lecció de figures de pessebre de l'Associació de Pessebristes de Mataró, es va fer amb l'objectiu de posar en valor les peces d'aquesta col·lecció. El treball d'inventari es va fer en dues fases (els anys 2004 i 2006) i va permetre incloure quasi 3000 peces a l'inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC)[1]. Era la primera ocasió en qué s'afegien elements relacionats amb el pessebre en aquest gran inventari que des de ja fa una bona colla d'anys està promovent el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Ara amb motiu de la 41a. Trobada de Pessebristes de Catalunya, celebrada a Mataró el 12 de desembre de 2010, els autors de l'estudi van creure convenient donar a conèixer la col·lecció inventariada amb la publicació d'un llibre.

Les nostres figures de pessebre. Una mirada al pessebrisme a Catalunya és abans que res un llibre de recerca, però amb una clara voluntat de divulgació. Els autors inicien el seu treball oferint dades de com s'ha realitzat el treball d'inventari, així com de les conclusions que han arribat amb la seva realització.

Tal com s'explica en un dels textos introductoris, el gruix del llibre es dedica a presentar la col·lecció de figures de pessebre de l'Associació de Pessebristes de Mataró «amb les seves excel·lencies i amb les seves limitacions i mancances. En funció de les necessitats i les circumtàncies específiques de cada moment de formació de la col·lecció, pot haver-hi més peces d'un autor que d'un altre». Els sis apartats del llibre s'han definit seguint aquest criteri. Això explica que el primer capítol estigui dedicat monogràficament a presentar les figures de Lluís Carratalà, escultor barceloní que va tenir una estreta relació amb diversos pessebristes de Mataró i molt especialment amb l'associació mataronina.

El segon capítol recull les obres de diversos figuraires, que són els que han proporcionat figures per posar als diorames que cada any basteix l'Associació de Pessebristes. Els Castells, els Munts, els Daniel, etc. Les escoles de figures d'Olot i Múrcia, per la seva particularitat, mereixen un capítol a part. El quart apartat recull les figures anomenades «populars», que encara es poden adquirir en diverses parades de la fira de Santa Llúcia de Barcelona. El cinquè capítol ens mostra algunes de les figures d'arreu del món (amb menció especial a les figures napolitanes i als santons provençals) que aplega la col·lecció.

Finalment, el darrer apartat del llibre fixa la seva mirada en les figures sorgides de mans de mataronins. No és la primera vegada que es documenten figuraires de Mataró[2], però aquí s'ofereixen noves dades d'aquests autors d'un gran interés local.

El llibre té una clara voluntat de divulgació, de donar a conèixer tot aquest patrimoni a un públic ampli. Això es nota en el predomini de la fotografia per sobre del text (hi ha fotografies de més de 350 peces). Els textos, breus, complementen la imatge gràfica i aporten informació sobre les figures presentades. El magnífic disseny de Rafel Codina ajuda a reforçar aquesta voluntat divulgativa del llibre.

Cal destacar que és la primera vegada que es documenten en un llibre molts dels autors de figures que es presenten. I això és una mostra inequívoca que queda molt de camp per córrer en la recerca al voltant del món del pessebrisme. Conscients d'això, els autors ofereixen al final de l'obra la bibliografia que es va utilitzar per fer el treball d'inventari, amb la voluntat de donar més eines d'informació sobre les figures de pessebre.

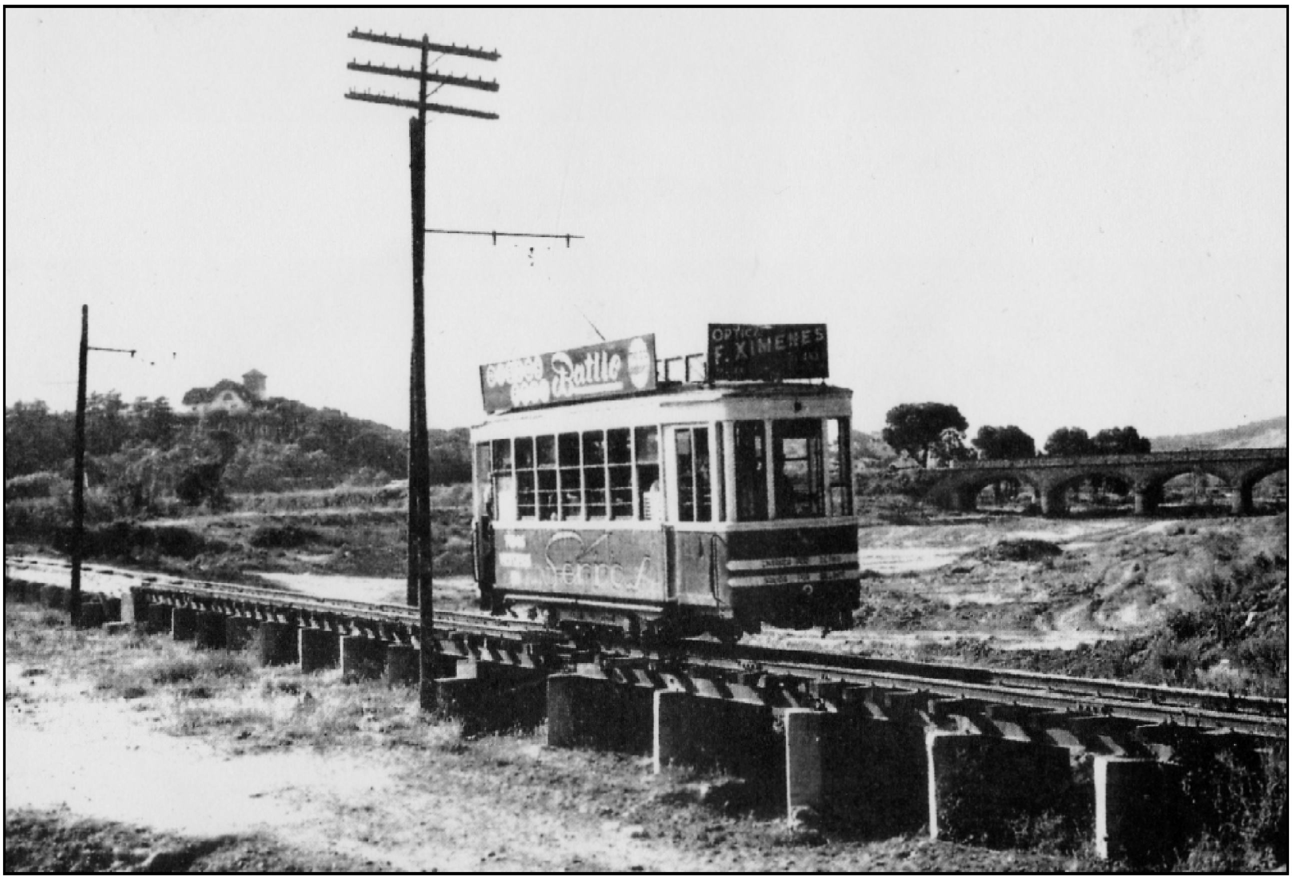
Com diuen els propis autors, «la col·lecció de figures que aquí es mostra és un element viu, on contínuament es fan noves aportacions, per compra o per donacions de particulars. Potser d'aquí a pocs anys caldrà fer un segon volum, senyal de l'èxit del llibre i del dinamisme de l'entitat i de la ciutat [...] El llibre que teniu a les mans vol ser un nou element de referència d'aquest món de les figures de pessebre.»

NOTES:

1.- ALBERT DRESAIRE GAUDÍ I JORDI MONTLLÓ BOLART. *Inventari de la col·lecció de figures de pessebre de l'Associació de Pessebristes de Mataró*, XXII Sessió d'Estudis Mataronins, (Mataró, 2 de desembre de 2006).

2.- Veure ALBERT DRESAIRE GAUDÍ, *El pessebre a Mataró. Història d'una tradició viva*, (Mataró, 2004).

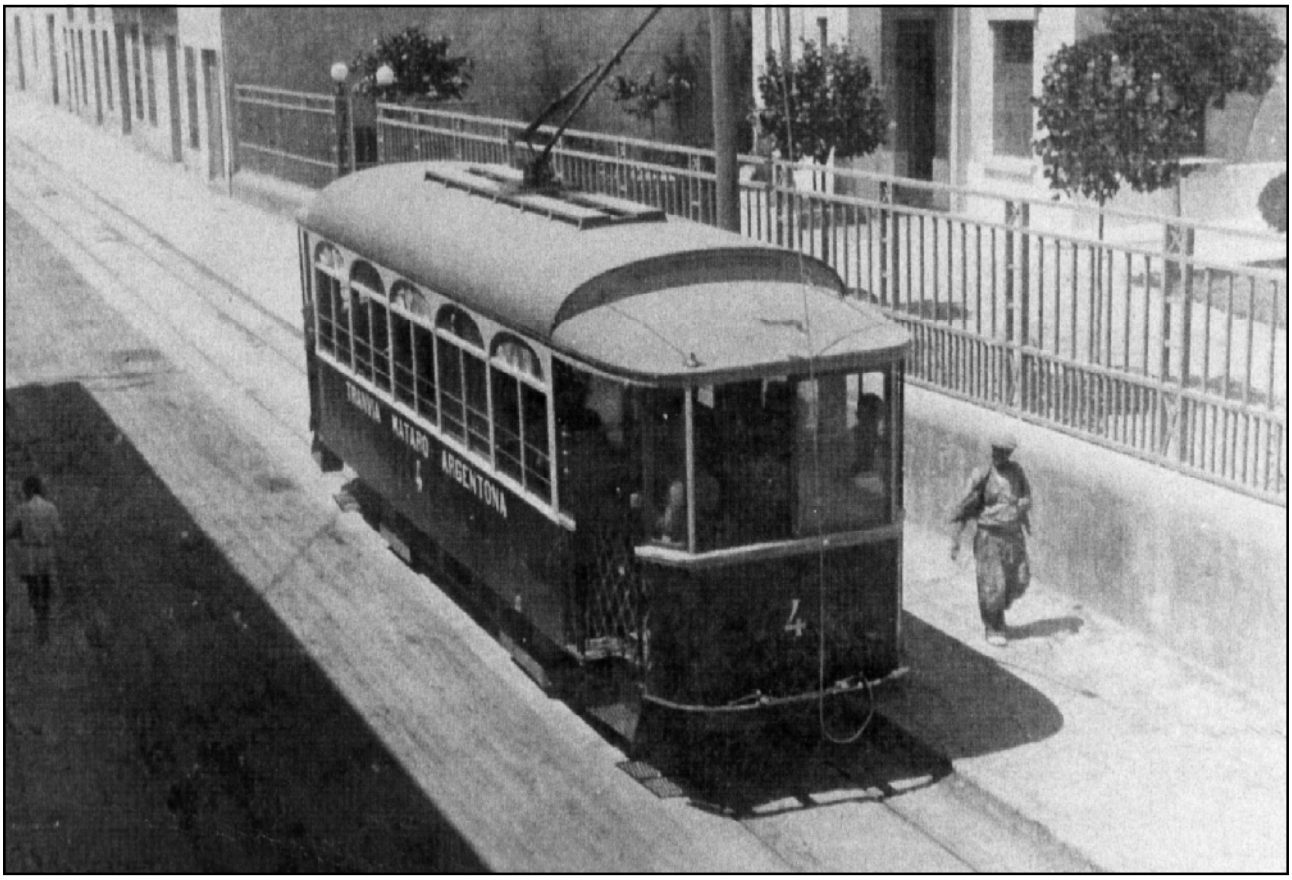
DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

El tramvia travessant la riera d'Argentona (c. 1955). MASMM. Arxiu d’Imatges.

El tramvia a la carretera d'Argentona,
avui Avinguda Puig i Cadafalch, entrant a l'actual plaça de Granollers (c. 1955). MASMM. Arxiu d’Imatges.

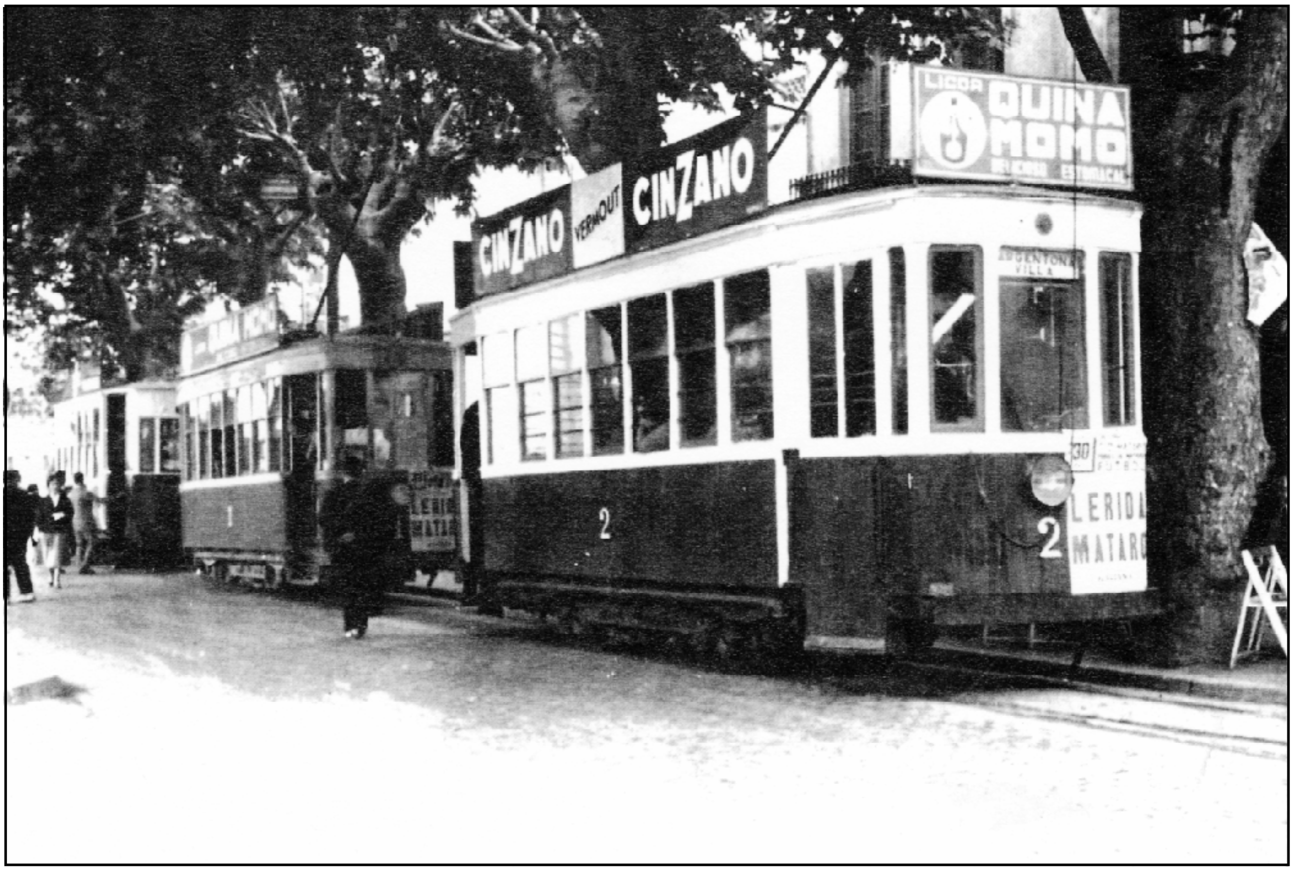
El tramvia al carrer de Lepanto, davant la Clínica La Aliança (c. 1950). MASMM. Arxiu d'Imatges.

El tramvia davant la *casilla* dels burots, actual Plaça de Granollers (c. 1955). MASMM. Arxiu d'Imatges.

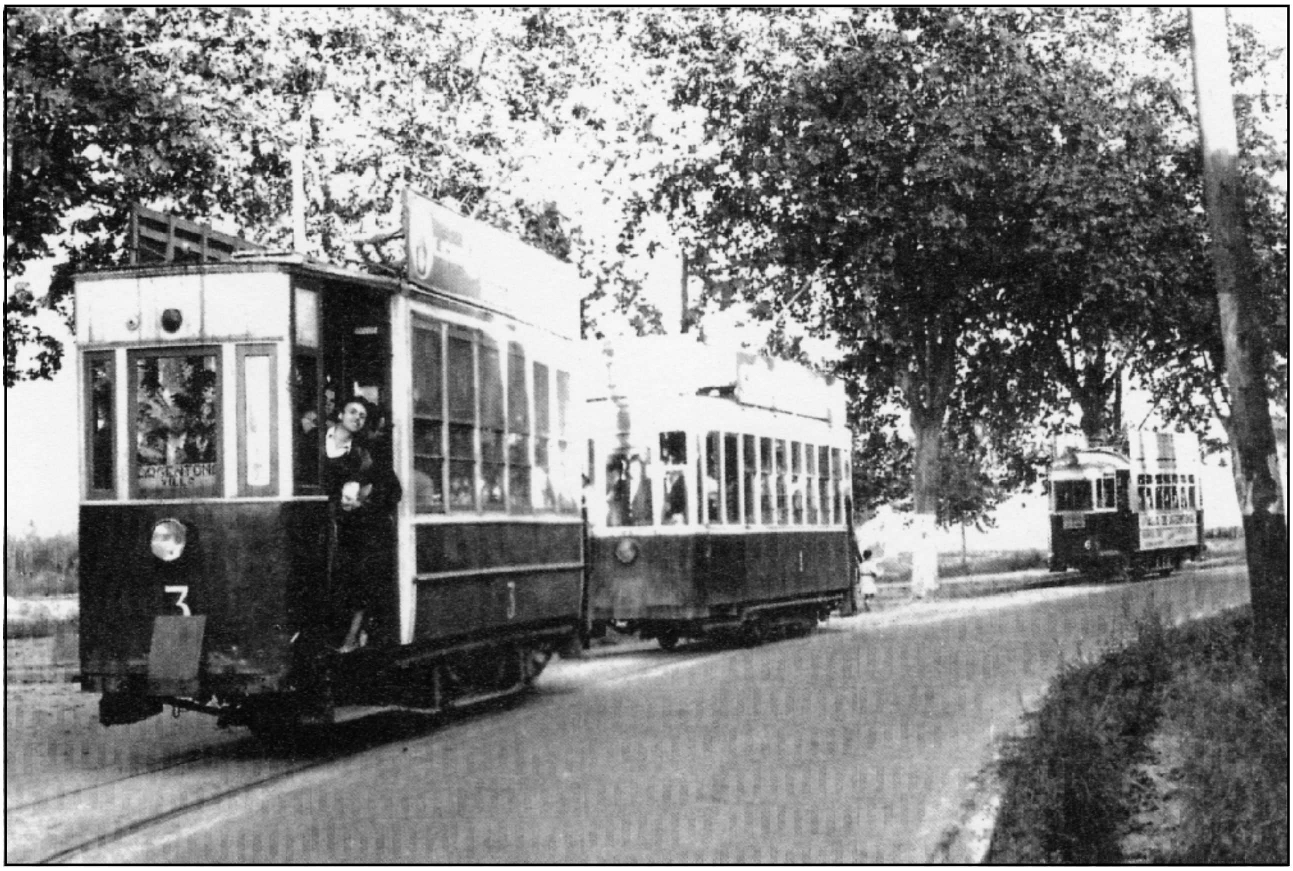
El tramvia a la parada davant de l'estació del tren, al carrer de Churruca (c. 1960). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Tramvies parats a la plaça d'Argentona (c. 1960). MASMM. Arxiu d'Imatges.

El tramvia núm. 5 (c. 1960). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Tramvies entrant a Argentona (c. 1960). MASMM. Arxiu d'Imatges.

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró
Institut Municipal
d'Acció Cultural

Amb el suport de:

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana